

KNJIŽNICA
LJUDSKIH IGER

7

Ilka Vaštetova

Visoka pesem

KNJIŽNICA LJUDSKIH IGER

7

Ilka Vaštetova

VISOKA PESEM

ILKA VAŠTETOVA

VISOKA PESEM

DRAMA O PREŠERNU

LJUDSKA PROSVETA SLOVENIJE

1953

D2012/7669

OSEBE:

FRANCE PREŠEREN, pesnik, borec za napredek človeštva
ANDREJ SMOLE, njegov prijatelj } Prešernova soborca
MATIJA ČOP, knjižničar-učenjak }
MIHA KASTELIC, pisar in urednik »Kranjske Čbelice«
JAKOB ZUPAN, profesor verouka na liceju
BLAŽ CROBATH, advokat
JANEZ KERSNIK, profesor, Prešernov sorodnik
NETKA JELOVŠEK, rokavičarica, Prešernova neporočena žena
KATRA, Prešernova sestra
FRANCE PACENK, potepuh
GOSPA PRIMIC, bogata trgovka
JULIJA, njena hči
JOSEF PL. SCHEUCHENSTUEL, njen snubec
PROKURATOR, njegov oče
IVAN VESEL, gubernijski svetnik, cenzor
JANEZ BLEIWEIS, urednik »Novic«
FIDELIS TERPINC, veleposestnik in veleindustrijalec
DIREKTOR SCHMIDHAMMER, }
DIREKTOR SICARD, njegov naslednik } policijski uradniki
KOMISAR KREMNITZER, }
PODBOJ, gostilničar ljubljanske gostilne »Pri Blažu«
JALENOVKA, gostilničarka v Kranju
ALBINICA, njena hčerka
OTROCI
PIVCI
KMEČKI FANT
DELAVEC, KMET, ŠTUDENT, člani »Narodne straže« v Kranju.

PRVO DEJANJE

OSEBE: Prešeren, Smole, Zupan, Pacenk, Podboj, Schmidhammer, Kremnitzer, pivci.

ČAS: Poletje leta 1824.

Zunanji zastor (*se dvigne*)

Uvodno prizorišče: Svetlosiv notranji zastor — luč dnevna — prizor se vrši na cesti.

SCHMIDHAMMER in KREMNITZER (*stojita v sredini v uradnem razgovoru*).

SCHMIDHAMMER (*ošabno uradno, z nosljajočim glasom*).
Danes kaj posebnega, gospod komisar?

KREMNITZER (*stoji vojaško vzravnán, pri govorjenju pogrkuje*). Pokorno javljam, gospod direktor: Tisti čudaški profesor, dr. Zupan, je v gostilni spet prav nesramno govoril o Njegovi Prezvzišenosti škofu Wolfu in o neki dami iz visoke družbe, ki jo je imenoval »škofica«.

SCHMIDHAMMER. Temu predrznemu norcu, ki se zale-tava v svojega vzvišenega predstojnika, bomo kmalu pristrigili peruti. Le pazite nanj in na vse, ki jih vidite v njegovi družbi! Ga že mine veselje, zabavati sodrgo po točilnicah... Še kaj novega?

KREMNITZER. Pokorno javljam: Mladega Smoleta sem videl v družbi tistega študenta z dolgimi lasmi, ki se piše za Prešerna.

SCHMIDHAMMER. Z dolgimi lasmi! Dandanes nihče ne nosi dolgih las. To mora biti posebnež, ki se noče ravnati po drugih ljudeh. In če hodi s tistim razposajenim Smoletom, že ne bo dosti prida. (*Se obrne, odhaja.*)

KREMNITZER (*odhaja za njim*). Pokorno javljam: tudi jaz mislim tako.

Notranji zastor (*se dvigne*)

Prizorišče: Pivnica v gostilni »Pri Blažu«. Na levo vhodna vrata. Tik vrat spredaj miza z dvema stoloma. Na desno miza s klopjo in stoli. V ozadju več miz.

Za mizo tik vrat sedita Schmidhammer in Kremnitzer, pri mizi na desno, s hrbtom proti vratom, Zupan in Pacenk, v ozadju drugi pivci. Podboj streže gostom.

Prešeren in Smole (*vstopita v razgovoru*). Kremnitzer (*pokaže na Prešerna*).

KREMNITZER (*prijajeno*). Ali ga vidite, gospod direktor? SCHMIDHAMMER. Mhm!

PREŠEREN (*pokaže s palico*). Glej ga Jakona!

SMOLE. Če bi ga škof videl v Pacenkovi družbi, bi dobil spet ukor.

PREŠEREN. No, Pacenk je človek kakor ti ali jaz.

SMOLE. Morda — v tvojih očeh. Pa vprašaj tamle komisarja Kremnitzerja! Haha!

PREŠEREN in SMOLE (*se približata Zupanovi mizi*). Dober dan, gospod profesor!

ZUPAN. Dobro jutro! Sem namreč šele vstal.

PIVCI (*se mu smejejo*). Hahaha!

KREMNITZER (*se ozre na Zupana*). Ali ga slišite? Spet zbija šale gostom v zabavo! Ali se to spodobi profesorju-duhovniku?

SMOLE. Dovolite, da prisedeva?

ZUPAN. Prosim!

SMOLE (*sede na desno, na klop*). Ali danes nimate šole, gospod doktor?

ZUPAN. O, seveda jo imam. Ampak šola nima mene.

PIVCI (*se smejejo*). Hahaha!

KREMNITZER. Čudak se brani poučevati bogoslovje v orientalskih jezikih, čeprav je bil zato nastavljen.

SCHMIDHAMMER. Vem. Poslal sem že poročilo na Dunaj.

PREŠEREN (*je medtem odložil palico in cilinder in sedel poleg Smoleta na klop*). Torej ste bolni, gospod profesor?

ZUPAN. Bog obvaruj! Zdrav sem in dobro se počutim kakor riba v vodi. Ampak naš gospod direktor bolehajo že nekaj let na — orientalskih jezikih.

PIVCI (*se smejejo*).

SCHMIDHAMMER. Javno se norčuje iz svojega predstojnika!

PODBOJ (*postavi vino in čaše pred Smoleta in Prešerna, Zupanu*). Še eno merico, gospod doktor?

ZUPAN. Naj bo še ena taka,
ker kličejo tebe in mene — Jaka!

SCHMIDHAMMER (*zakliče ostro*). Plačam!

SMOLE (*izvleče iz žepa beležnico, jo položi pred Prešerna*). Na, poglej!

PREŠEREN (*pregleduje beležnico*).

ZUPAN (*se ozre na Schmidhammra*). Špicelj ima dovolj za danes. Bo pa spet napisal tri klastre dolgo poročilo o tem, kako se mi gostje smejejo v gostilni, namesto da bi bil vesel, ker se ne jokajo v teh žalostnih časih, ko si ljudje še ust ne upajo odpreti. Trčiva, France Pacenk! Zakaj danes tako molčiš?

PACENK (*se ozre na oba policijska uradnika*). Zrak ni kdo ve kaj čist tu notri.

ZUPAN (*se ozre v isto smer*). Mhm! Pred nevihto je vedno tako. Kadar pride vihar (*pomenljivo pogleda Pacenka*) in velika ploha z njim (*pomežikne Pacenku*), se bo pa vse razčistilo. (*Izpije kozarec vina na dušek*.)

KREMNIČER. Ste ga slišali, gospod direktor? Govori o viharju, misli pa revolucijo!

SCHMIDHAMMER. Naj le govori! Kadar bo mreža dovolj gosta, mu jo zadrtnemo nad glavo.

ZUPAN (*glasno*). Kaj praviš Pacenk, kaj bi se rimalo na — avstrijska policija?

PACENK. Velika polomija — hahaha!

ZUPAN. Hehehe! In stara podrtija! (*Se izzivalno ozre na oba uradnika*).

SCHMIDHAMMER in KREMNIČER (*skočita kvišku*).

SCHMIDHAMMER (*pridrži Kremničerja, oba zopet počasni sedeta*). Mreža! Mislite na mrežo! ... Stara podrtija — to sva midva! ... Drago nama jo boš plačal, Jaka Zupan!

ZUPAN (*se ozre na Prešerna in Smoleta*). Kaj pa imata vidva tamle?

SMOLE (*vzame Prešernu beležnico iz rok in jo porine pred Zupana*). Tole sem nabral letos po Krasu in na Primorskem.

PREŠEREN. Stare ljudske pesmi — namesto naročil za žito in moko! Ali bi bil tvoj bodoči tast vesel takšnih uspehov tvojega kupčijskega potovanja, če bi vedel zanje — haha!

SMOLE (*trdo*). Ne govori več o mojem bodočem tastu, ker mu je pri meni za vselej odklenkalo!

PREŠEREN. Ali je vaju spor tako resen, da ga tudi solze tvoje lepe zaročenke Fine ne poravnajo?

SMOLE. Ni je stvari na svetu, ki bi me prisilila, da bi šel prostovoljno grabežljivemu bogatemu steklarju pod kuratelo. Kakšno pasje življenje pa bi imel, če hoče že zdaj vohljati okrog mojih izdatkov! Ali naj za vsak goldinar, ki ga zapijem v veseli družbi, vprašam poprej gospoda tasta za dovoljenje!? Zato — če si moj prijatelj, ne govori nikoli več o tej stvari! (*Natoči vino sebi in prijatelju*.) Pustiva babje zadeve! Pijva rajši! (*Trčita in pijeta*.)

ZUPAN (*je medtem prelistoval beležnico*). Dobro blago je tole. Dragocenejše od žita in moke.

PREŠEREN. Najdragocenejše, kar hrani naše ljudstvo! Stare ljudske pesmi so prava zakladnica našega jezika.

ZUPAN. Naš jezikoslovec, dunajski Kopitar, trdi, da so ljudske pesmi vzor in smoter našega pesništva.

PREŠEREN (*zasmehljivo*). Torej nam svetuje, naj iz dedove ropotarnice izvlečemo star zaprašen kalup in vlijemo sveže maslo vanj? (*Odločno*.) Ne! Jaz bi si ljudskih pesmi ne postavil za posnemanja vreden zgled in smoter. Jezikovno bogastvo, ki je skrito v njih, je le osnova za nadaljnji razvoj našega pesništva. (*Odslej molče posluša, vrti kozarec vina pred seboj*.)

SMOLE. Tako je! In še nekaj: Naše bogate ljudske pesmi dokazujejo, da je naša kultura prav tako stara kakor kultura kateregakoli drugih evropskih narodov. Imeli smo le to smolo, da se je med našim tisočletnim suženjstvom ta dragoceni začetek naše jezikovne kulture nekoliko zaprašil — kakor tisti kalup v dedovi ropotarnici. Zato pa je treba ta najtehtnejši

dokaz naših narodnih pravic zbrati, očistiti in ljudstvu iznova podariti v tiskani besedi.

ZUPAN. Jaz imam tudi že nekaj nabranih.

SMOLE (*živahno*). Zakaj jih pa ne daste v tisk?

ZUPAN. Eh! To so velike sitnosti.

SMOLE. Ne smemo se jih ustrašiti! Treba bo kaj začeti pri nas, da ne zgnije seme, ki sta ga zasejala Zois in Vodnik. Ali kaj, ko so naši Kranjci takšni zaspanci!

ZUPAN. Kaj pa naj počnemo, če so nam na vsak korak špiceljni za petami? (*Prezirljivo se ozre na oba policijska uradnika.*)

SMOLE. Tistih se ne bojim. Prav rad bi jim nasul popra, da jih poščegečem. Ali kje naj ga vzamem? Vsi Kranjci molijo dunajskega malika. (*Tiše.*) Odkar je zadnji Francoz odnesel pete, smo Slovenci vse izgubili, kar smo pod Francozi pridobili. Dunajski Mihel nam tišči ključavnice na usta, da bomo kmalu pozabili, kako so nas matere naučile govoriti. (*S poudarkom.*) In vendar je treba naš jezik ohraniti tistim, ki pridejo za nami!

ZUPAN. Hm! Samo — kako? Nimamo slovenskih knjig, nimamo svojih časopisov!

SMOLE (*se razvname*). Saj to je! Pisati jih je treba in izdajati, pa jih bomo imeli. Izdajal bi jih sam, le pisati jih ne znam, ker nisem učen. Vi ste učenjak, da malo takšnih med Slovenci — zakaj ničesar ne napišete?

ZUPAN. No, no! Kakor da bi poslušal pokojnega Zoisa. On me je tudi večno priganjal k delu. Kaj pa naj napišem? Slovenskih molitvenikov imamo že več kakor preveč.

SMOLE. Kaj zabavnega bi bilo treba našim ljudem, saj vidite, da se Slovenci drug za drugim potapljajo v nemškem morju. Nekaj takšnega potrebujemo, da bi vsak rad vzel slovensko branje v roke. O, če bi Čop prišel v Ljubljano, on bi nam že vedel prav svetovati.

PREŠEREN (*se zgane in vzdrami iz zamišljenosti*). Ali nisi nekaj rekel o Matiji?

SMOLE. Pravim, da bi kaj koristnega začeli, če bi imeli Čopa tukaj. Pa so ga porinili za profesorja tja gori v Lvov. Pravzaprav, France, ti bi se tudi lahko zganil in nam kaj lepega napisal! Ne morem razumeti, zakaj ste vsi šolani ljudje takšni lenuhi, da se prav nič ne zmenite za to, kar ljudstvo

potrebuje! Ko sva bila midva še nedorasla mladiča — kako sva sanjarila o tem, kaj vse bova počela, ko dorasteva. Ali se spominjaš naših razgovorov, ko smo se, nedorasli frkovci, zbirali skrivaj tam v gostilni »Pri bobenčku«? Kakšne načrte smo kovali! Kako smo hoteli živeti in delati za ljudstvo! Ga buditi iz mrtvila! Kakšne bleščeče gradove sva zidala v oblake! Zdaj pa še skromne bajte ne postaviš!... Ali ni res?

PREŠEREN (*zdajci pogleda Smoleta, seže v prsni žep in izvleče zganjen zvezek, mirno*). Mogoče!

SMOLE. No, kaj imaš pa tukaj? (*Seže po zvezku*.)

PREŠEREN (*s posmehom*). Morda sem postavil skromno bajtico...

(*Tišina.*)

SMOLE (*lista po zvezku, pogleda prijatelja, mu položi roko na laket*). France! Vražji fant! Jaz se repenčim, on se mi pa na tihem smeje! (*Obrne se k Zupanu, porine zvezek predenj*.) Poglejte še vi! Pesmi! Poln zvezek pesmi! Zdaj vem, kako si ohranimo svoj jezik... Prešeren nam ga ohrani!

ZUPAN (*odpre zvezek pri zadnji pesmi, bere glasno*). Povodni mož:

Od nekdam lepe so Ljubljanke slovele,
al' lepše od Zal'ke bilo ni nobene,
nobene očem bilo bolj zaželene,
ob času nje cvetja dekleta ne žene... (*Udari s pestjo po mizi*.) Sakramiš! Saj vam tečejo verzi, kakor da bi jih z oljem mazali!

PREŠEREN. Pesem še ni končana. Balado zložim, balado o povodnem možu in ošabni —

SMOLE. Zaliki Dolenjčevi — haha! (*Tiho Prešernu na uho*.) — ki te je odklonila, ali ne, bratec?

PREŠEREN (*se zdrzne*). Kako veš?

SMOLE (*se mu smeje*). Hohoho! Tvoja balada mi je izdala skrivnost... No, zdaj se več ne bojim, da bi nas Dunaj pogoltnil. (*Dvigne čašo in zakliče med pivce*.) Na zdravje vseh, ki po slovensko mislijo!

PIVCI. Na zdravje! Na zdravje!

SCHMIDHAMMER (*si nekaj piše v beležnico, pogleda komisarja*). Slovensko? Kaj se to pravi »slovensko«?

KREMNITZER. Ne vem, gospod šef. Kranjci so doslej le po kranjsko mislili in govorili. Nekdaj so bili dobri patrioti in vse je bilo prav.

SCHMIDHAMMER. Zdi se mi, da tu nekaj ni v redu. Sumljiva reč! Treba bo nekoliko bolj paziti na tegale zelenca z Ajdovščine, da nam ne zagode kaj nerodnega. Tale človek je vseh muh poln.

SMOLE. France! Kar imam in še tisto, kar nimam, navržem, da podprem tvoje načrte.

SCHMIDHAMMER. Pišite! Pišite! To so revolucionarni tipi!

PREŠEREN (*vstane, dvigne kozarec, trči s Smoletom, Zupanom, Pacenkom, potem Smoletu*). Da, bratec, Andrej, ohraniti hočem svojemu narodu jezik in pokazati vso njegovo lepoto. Dokazal bom, da naš jezik ni le jezik hlapcev in dekel, ampak, da je zmožen najlepših glasov v zboru kulturnih jezikov. Res je, zakoreninjen edinole v našem kmetu, ampak prav to so najtrdnejše korenine, ki jih napaja naša zemlja. Vzбудiti hočem v rojakih zavest naših pravic do te zemlje in voljo, da bodo te pravice branili pred tujimi pritepenci. Če se mi to posreči, nas vsa nazadnjaška tuja sila, ki že tisoč let tlači naš narod, nikoli ne uniči!

PIVCI (*mu nazdravljajo*). Tako je! Živel!

SCHMIDHAMMER in KREMNITZER (*hitita pisati*).

Zunanji zastor (*pade*)

DRUGO DEJANJE

OSEBE: Prešeren, Čop, Smole, Zupan, Kastelic, Kersnik, prokurator, gospa Primčeva, Julija, Josef, Vesel, Sicard.

ČAS: Leta 1834.

Zunanji zastor (*se dvigne*)

Uvodno prizorišče: Svetlomoder notranji zastor. Luč večerna — prizor se vrši v garderobi kazine, pred plesom.

PROKURATOR in VESEL. (*stojita na levo in se pogovarjata*).

PROKURATOR. Gospod svetnik! Čul sem o večji pesnitvi doktorja Prešerna, ki je te dni šla skozi vašo cenzuro.

VESEL. Da, gospod prokurator. »Sonetni venec« se imenuje. Jutri zjutraj izide kot priloga tukajšnjega časopisa.

PROKURATOR. In seveda spet prav nesramno govori o Prešernovi ljubezni?

VESEL. Kakor običajno!

PROKURATOR (*resno*). Opozoriti vas moram, gospod svetnik, da so ljubezenske poslanice doktorja Prešerna baje namenjene gospodični iz dostojne ljubljanske družbe. Ne bi želel, da se njeno ime vlačí v javnost.

VESEL. Brez skrbi, gospod prokurator! Pesnik ne omenja nobenega imena. Če želite, bom odslej še posebej pazil na to.

PROKURATOR. Gospod svetnik, zdi se mi, da taka skrb lahko samo koristi — vaši službeni oceni! (*Pokloni se zviška in napravi nekaj korakov na desno.*)

VESEL (*gleda za njim*). Glej gā! Grozi mi! To je nevaren človek! (*Odide na levo.*)

SICARD (*pride z desne, se pokloni prokuratorju*). Klanjam se, gospod prokurator! Želim vam nocoj obilo zabave!

PROKURATOR (*mu seže v roko*). Dober večer, gospod policijski direktor! Želim, da bi bili vi nocej boljše volje, kakor sem jaz.

SICARD. O! Čutim se dvakrat odgovornega za vašo dobro voljo. Prvič kot namestnik kazinskega ravnatelja, drugič kot kolikor toliko novopečeni policijski ravnatelj — haha! Zato mi ne zamerite vprašanja: kaj vas je spravilo v slabo voljo?

PROKURATOR. Eh! Svetnik Vesel mi je povedal, da izide jutri nova ljubezenska pesem doktorja Prešerna. (*Jezno.*) Zakaj pravzaprav policija ne prepove tiskati takšnih nespodobnosti!

SICARD. Ampak — dovolite, gospod prokurator — doslej se vendar ni natisnila nobena Prešernova pesem, ki bi bila nespodobna! Če pa bi se kaj takega primerilo, bodite prepričani, da nastopim z vso uradno strogostjo.

PROKURATOR (*zadovoljno*). A — prav tako! (*Se vedno bolj razvema.*) Ta človek — mislim doktorja Prešerna — po mojem mnenju sploh ni tak, kakršen bi moral biti dostojen član naše družbe. Poznam ga že iz njegovih dijaških let. Bil je vsa leta sošolec mojega starejšega sina Antona. Kot dijak se je udeleževal skrivnih dijaških sestankov po zakotnih gostilnah. V šoli je nekoč zaradi slabše ocene raztrgal zvezek in ga vrgel profesorju pred noge. Ko je bil visokošolec na Dunaju, so ga vrgli iz zavoda, ker je kot prefekt s svojo svobodomiselnostjo slabo vplival na gojence.

SICARD. No, no. Torej ne spada med pohlevne ljudi?

PROKURATOR. Nikakor ne! Tu v Ljubljani je bil nekaj časa v službi pri meni na finančni prokuraturi. Za delo je bil res najboljši. Ampak jaz nisem kriv, če so razpisano plačano mesto dali mojemu sinu in ne njemu. Prešeren je seveda takoj izstopil iz državne službe.

SICARD. Aha! Užaljen je bil! No, ponižen menda res ni.

PROKURATOR. Predrzen je! Naravnost predrzen! Zdaj je odvetniški pomočnik, pa sem slišal, da se upira prevzeti zagovorništvo, če sumi, da pravda ni pravična.

SICARD. Hehe! Takšnega advokata pa še nisem videl. Vse kaže (*Oba počasi odhajata na desno.*), da ima mož prav čudne, rekel bi, že kar nevarno samostojne nazore.

PROKURATOR (s poudarkom). Uporniške nazore!
SICARD. Da, tako je. (Odideta.)

Notranji zastor (se dvigne)

Prizorišče: Prehodni salon v ljubljanski kazini. Spredaj na desno salonska garnitura. Zadaj na desno vrata v veliko sprejemnico. Zadaj v sredi vhod v bife, zagrnjen z zastorom. Na levo zadaj vhod v plesno dvorano. Na levo spredaj glavni vhod iz garderobe.

V odmoru pred zadnjim plesom. Spredaj na desno sedita Čop in Kersnik in se pogovarjata. Pri glavnem vhodu stojita Prešeren in Kastelic v razgovoru. Prešeren drži v roki okrogel bidermajerski šopek s čipkami. Od šopka visi na svilenem traku okrogel zvitek belega papirja. Iz bifeja se sliši Smoletovo vpitje.

SMOLETOV GLAS. Pij, Jakon! Na zdravje!

ZUPANOV GLAS. Na zdravje, Andrej!

SMOLETOV GLAS. Le pijva midva, ki se nikogar ne bojiva!

KASTELIC. Ali slišiš Smoleta?

PREŠEREN. Strašno je to z Andrejem! Kako zdrav je bil in poln življenja, ko je pobegnil v tujino! Čez štiri leta pa se je vrnil bolan in strt. Tujina ga je uničila.

KASTELIC. Uničil se je sam — zaradi ženske, zaradi razdrte zaroke z lepo Fino, ki je potem vzela bogataša Terpinca.

PREŠEREN. Da. Denar se je oženil z denarjem! Pri teh ljudeh ima le petica veljavo. Kaj zato, če z nogami teptajo srca! (Stopi k Čopu, sede.)

KASTELIC (odide skozi glavni vhod).

ČOP (Prešernu). No, France?

PREŠEREN. Vse v redu. (Položi šopek na mizo, izvleče iz prsnega žepa zganjeno polo papirja, jo poda Čopu.) Tu ga imaš. Tebi prvega, Matija!

ČOP. Hvala, France! (Ogleduje polo.) M-m! Na zlato obre-zanem papirju!

PREŠEREN. Le nekaj izvodov za prijatelje in znance. (Kersniku.) Ti ga dobiš jutri, Janez. Nocoj (prime zvitek, ki visi od šopka) imam samo še en izvod s seboj — za njo!

ČOP (*razgrne polo, z božajočim glasom*). Sonetni venec! Visoka pesem ljubezni do dekleta in ljubezni do domačije. Pesem, ki ti prinese nesmrtno slavo... Ali se zavedaš, da si se s to umetnino dvignil visoko nad svoje rojake? Povej, kako ti je pri srcu pri tem uspehu?

PREŠEREN (*zamišljeno*). Mislil sem, da je v višinah miselnega veseljstva luč in toplota... Zdaj pa se skoraj bojim, da me pričakuje tam le mraz in tema in — samota.

ČOP. Glede samote utegneš imeti prav. Vsi geniji so je kolikor toliko deležni. Če stopaš na čelu vseh drugih, se pravi, da stopaš pred vrsto sam. Pogum, prijatelj! Izmed vseh si odbran! Vekove pred teboj in vekove za teboj naš rod ni imel in ne bo imel tebi enakega. Tvoj »Sonetni venec« je umetnina, kakršnih je malo v svetovni literaturi. Z njim si dokazal, da je slovenski jezik zmožen najvišje kulture. Jezik s takšnimi umetninami ne more umreti. Zavedaj se, da si s to pesnitvijo stopil v vrsto največjih poetov sveta.

PREŠEREN. Ampak človek, prijatelj Matija? Kaj bi z možem, — človekom? Kako misliš o njegovi pravici do toplega življenja?

ČOP. Miselno ustvarjanje je najvišja funkcija snovi na svetu... Ali si pripravljen?

PREŠEREN. Pripravljen? Da, vem, kaj misliš: Krik in vik vseh naših nasprotnikov, omejenih vladnih malikovalcev in nenasitnih germanskih in rimskih parasitov, (*Se vzravna, vstane.*) da, pripravljen sem!

ČOP (*vstane, toplo*). Tako je prav, France! Če te čakajo žrtve — (*dvigne »Sonetni venec«*) — veruj! — tvoja visoka pesem jih je vredna.

KERSNIK (*vstane*). Ampak — akrostih! Ali se ne boš kesal, France? Jutri bo zabučalo po Ljubljani!

PREŠEREN (*s ključovalnim posmehom*). In zagrmelo in treščilo!

KERSNIK. Jutri ne bi bil rad na tvojem mestu!

PREŠEREN. Ali misliš — zaradi nje?

KERSNIK. Tudi zaradi tvoje oboževanke. Dekle bo užaljeno, ker si v akrostihu objavil njeno ime. Pomisli, da jo daješ ljudem v zobe!

PREŠEREN (*jezno*). Če ji posvetim umetnino?!

KERSNIK (*skomizgne z rameni*). Dobro veš, da vsak ne zna ceniti tvojih umotvorov. Kje pa imaš ljudi, ki bi te razumeli? Zavedne slovenske izobrazence lahko našteješ na prste svojih rok. Kar jih je zaverovanih v Dunaj ali Rim, pa ne bodo razumeli tvoje napredne muze. Tvoja poezija jim je previsoka. Saj vendar poznaš vso ozkosrčno zaplotniško ljubljansko družbo! Kranjci, ki jim je slovenščina le jezik njihovih dekel in hlapcev. Kako bi mogli prav ceniti slovensko umetnino?

PREŠEREN (*trdo*). Vsa ta ponemčena kramarska svojat mi je malo mar! (*Tiho.*) Julija pa me bo razumela. S »Sonetnim vencem« jo vso osvojim... Da bi le ne bilo prepozno!

KERSNIK. France! Ali ne čutiš, da je že prepozno! Saj vendar veš, da stara Primčevka očitno protežira Josefa Scheuchenstuela!

PREŠEREN. Ampak, dokler Julija ni njegova —

KERSNIK. — imaš še upanje? (*Vzdihne.*) Da, da! Ljubezen je pač gluha za vse nasvete... Pa vendar: Zdajle bi bil morda še čas, da stopiš v uredništvo lista »Illyrisches Blatt« in prepoveš prilogo s »Sonetnim vencem«.

PREŠEREN (*odločno*). Ne! »Sonetnega venca« ne prekličem. Nisem položil vanj le svojih čustev do Julije.

ČOP (*pristopi*). Res je! Ta umotvor je tudi visoka pesem tvoje ljubezni do slovenske domačije. Svojemu ljudstvu, ki te bo nekoč razumelo, si dolžan, da vztrajaš.

PREŠEREN (*gleda zamišljeno v tla*). Da, izpolni naj se poslanstvo, ki sem si ga sam naložil — četudi za ceno moje sreče.

ČOP (*mu vzhičen položi roko na ramo*). France!

KERSNIK. Saj te razumem, France. Ampak bojim se zate. Ne zameri, če bi te kot tvoj sorodnik in starejši, treznejši človek rad obvaroval zlega! Prijatelj! Glej: Mi in oni tam (*Pokaže proti veliki sprejemnici.*) smo kakor dva svetova, ki se bijeta med seboj na življenje in smrt. Tukaj ljudstvo, ki se ga drži zemlja — kmetje in pomeščanjeni kmečki sinovi — tam pa tuji zajedavci in njihovi hlapci. Loči nas globok prepad, veže pa le šibka brv. Ne hodi preko nje! Ne sili med tiste ljudi! Zmeljejo te in ti raztrgajo srce.

PREŠEREN (*odločno*). Raztrgajo? Ne bojim se jih! Boril se bom z njimi, dokler ne zmagam.

ČOP. Tako je prav, France!

KERSNIK. France! Bodi previden! Pomisli, da o tvoji bodočnosti odločajo — oni tam! Pomisli, da si vložil prošnjo za samostojno advokaturu!

PREŠEREN (*odstopi, odločno*). Ne! Nobenega omahovanja! Nobenih kramarskih koncesij ne dovolim svoji sreči! Čist hočem biti tudi sam pred seboj! (*Vzame z mize šopek in odide v sprejemnico.*)

(*Godba — koračnica — Mozartova, Webrova, Beethovnova.*)

ČOP in KERSNIK (*hodita sem in tja, se tiho pogovarjata*).

PREŠEREN in JULIJA (*prideta iz sprejemnice*). (*Prešeren ima na prsih pripeto kotiljonsko zvezdo. Julija drži v desni roki šopek s privezanim papirjem, levo roko na Prešernovi lakti.*)

(*Godba igra pritajeno.*)

JULIJA (*se spogledljivo smeje*). In zakaj ste želeli plesati z menoj prav zadnji ples — kotiljon?

PREŠEREN. Zato, ker je takšen običaj, da vam sme pri tem plesu plesalec podariti cvetje in —

JULIJA (*spogledljivo*). In?

PREŠEREN (*s posmehom*) — in ker me edino le pri tem plesu odlikujete pred vsemi drugimi.

JULIJA (*odstopi, ošabno*). S čim neki?

PREŠEREN (*pokaže na kotiljonsko zvezdo na svojih prsih*). S tem papirnatim redom.

JULIJA (*se zasmehuje*). Oh, gospod doktor, vi ste poredni! (*Položi zopet roko na njegovo laketo, odideta v plesno dvorano.*)

JOSEF (*pride iz bifeja, gleda za njima*). Takšen kmet!

PROKURATOR (*pride iz sprejemnice*).

JOSEF (*se jezno zasuče, stoji pred očetom*). O, papa!

PROKURATOR (*počasi in s poudarkom*). Če boš preveč neroden, ti ta (*pokaže za Prešernom*) vražji človek potegne polno skledo izpred ust.

JOSEF (*domišljavo*). O! Mislim, da je Julija dovolj pametna, da bo znala izbirati med bogatim plemičem in takšnim (*se zaničljivo ozre proti plesni dvorani*) beraškim kmetavzom!

SMOLETOV GLAS (*iz bifeja, kriči*). Jakon! Poslušaj me, kaj ti pravim jaz, Andrej Smole: Ne bom prej miroval, preden ne dobimo Slovenci slovenskega časopisa.

SICARD (*pride iz plesne dvorane, se ustavi ob vpitju iz bifeja*).

PROKURATOR (*sinu*). Kdo se pa v bifeju tako škandalozno dere?

JOSEF (*zamahne zaničljivo z roko*). Eh! Najbolj razuzdani ljubljanski frajgajst — Smole. (*Odide v sprejemnico*.)

ZUPANOV GLAS. Ej, prijatelj Andrej, vso oficialno Ljubljano boš imel proti sebi.

SMOLETOV GLAS. V uho naj me piše tvoja oficialna Ljubljana. Kar bliže si jo oglej: Guverner in prokurator in vojaški poveljnik in predstojniki vseh uradov — sami tujci! Sami paraziti! Kako bi mogli razumeti, kaj naše ljudstvo potrebuje! Vrag vzemi vso tvojo oficialno Ljubljano!

PROKURATOR. Ali ga slišite, gospod policijski direktor? Dobro bi bilo, da temu navdušenemu svobodomiselnemu Slovaneu stopite nekoliko na prste. Saj vam je znan odlok Njegove Visokosti kneza Metternicha?

SICARD. Gospod prokurator, bodite prepričani, da policija stalno bdi nad vsemi takimi vročerkvnimi Slovani.

PROKURATOR (*se še razburja, odide*).

SICARD (*odide z njim v sprejemnico*).

ČOP. V tej uri se odloči Francetova sreča.

KERSNIK. Da, nocoj je stavil France svojo srečo na eno samo kocko — na »Sonetni venec«. No, če se opira njegovo upanje na pesniške uspehe, potem stoji njegova sreča na zelo trhljem podstavku.

ČOP. Nekoliko nerodno si se izrazil, Janez. Podstavek — Francetovi pesniški uspehi — je zelo trden in bo zdržal še stoletja. Le sreča njegova — tole razvajeno dekle — se mi zdi bolj trhla.

KERSNIK. Pač res!

KASTELIC (*pride iz bifeja, sede k Čopu in Kersniku*). Kaj modrujeta?

ČOP. Francetovo srečo rešetava.

KASTELIC (*zamahne z roko*). Oh, Francetova sreča! Pregloboko koplje za njo, drugič pa se spet previsoko vzpenja, zato je nikoli ne najde. Če bi lepo trdno ostal pri tleh, bi mu sreča sama priletela v naročje.

ČOP. Ti bi iz genija napravil filistra!

KASTELIC. Ali ni France sam spoznal, da je s srečo na svetu res tako? Razodel nam je željo, da bi ga iz preprostega domačega sveta nikoli »speljala ne bila goljfiva kača,« da »ne vedel bi, kako se v strup preobrača vse, kar srce si sladkega obeta.« In rekel je, da potem »mi mirno plavala bi moja barka.« (Še dalje tiho dokazuje.)

PREŠEREN in JULIJA (prideta iz plesne dvorane).

JULIJA (dvigne šopek). Kaj pa ste mi tukaj dali, gospod doktor?

PREŠEREN. Rože.

JULIJA. Ne. Papir mislim, ki visi na njih.

PREŠEREN (s posmehom). Na tistem so pa rožice z vrta moje poezije.

JULIJA. Ali ste zopet zagrešili sonet?

PREŠEREN. Ne samo enega — cel venec sonetov!

JULIJA. Oh! Strašno!

PREŠEREN (odstopi). Strašno?!

JULIJA (spogledljivo). No, seveda, — cel venec grehov, to je vendar strašno!

PREŠEREN. Norčujete se iz mene, gospodična. Ampak, (toplo) ko preberete te stihe, bom najbolj srečen ali pa najbolj nesrečen človek na svetu.

JULIJA (zasmehljivo). Poetu je nesreča plodonosnejša in primernejša kakor sreča. (Poredno.) Saj pravijo, da so danes raztrgane duše moderne.

PREŠEREN (jo jezno pogleda, hladno). To ste lepo povedali, gospodična! (Jo s poklonom prime za konec prstov in hitrih korakov odvede v sprejemnico.)

KERSNIK (Čopu). V jezi sta se ločila.

ČOP. Kakor vedno.

KASTELIC (zasmehljivo). Da, da. Sladka mačica kaže Francetu kremplje.

PREŠEREN (se vrne, burnih korakov odide v bife).

KERSNIK. Če si Julija Primčeva količkaj ogleda pesnitev, bo zdajle našla akrostih. In potem pride katastrofa.

KASTELIC. Kakšen akrostih? Kakšna katastrofa?

ČOP (potegne iz žepa izvod »Sonetnega venca«). Ali še nisi videl Francetove nove pesnitve? (Mu poda papir.)

KASTELIC. O, kakšen eleganten tisk! Dober okus pa ima naš France... (Obrača list.) No, saj to je velika reč. (Bere.)

Poet tvoj nov Slovincem venec vije ... (*Obrne list.*) In tu na koncu zadnjega soneta zopet isti verz: Poet tvoj nov Slovincem venec vije. Aha! In potem še zaključni sonet »Magistrale« ... O! Saj ta je sestavljen iz začetnih verzov posameznih sonetov! Glej, no, to je pa res umetno zloženo.

KERSNIK. Natančneje si oglej tisti »Magistrale«! Preberi začetne črke posameznih verzov navzdol.

KASTELIC (*bere*). Primicovi Julji — O! France je zares mojster, ampak — vprašanje, kako bodo oni tam to sprejeli!

JOSEF in JULIJA (*prideta hitrih korakov iz sprejemnice, oba odvihrata z ošabno dvignjeno glavo proti glavnemu izhodu, odideta*).

PROKURATOR in GOSPA PRIMČEVA (*prideta za njima*).

PROKURATOR. Res ne morem razumeti, zakaj tako nenadoma odhajate, milostiva.

GOSPA PRIMČEVA. Oh, sama ne vem. Julija tako želi. Pravi, da ji ni dobro. (*Odideta*.)

ČOP (*spravi list s »Sonetnim vencem«, Kersniku*). Zdi se mi, da je katastrofa že tu.

PROKURATOR (*se vrne, koraka proti sprejemnici*).

JOSEF (*pridrvi za njim, v rokah ima papir, ves razburjen*). Papa! Papa, prosim, poglej! (*Mu pokaže papir.*) Beri tukaj prve črke navzdol.

PROKURATOR (*bere*). Primicov — — nesramno!

JOSEF. Da, škandal brez primere.

SICARD in VESEL (*prideta iz bifeja*).

PROKURATOR (*ostro*). Gospod svetnik Vesel! Oglejte si tole! Kaj pravite k temu?

(*Vsa družba na desni spremlja dogodek od daleč.*)

VESEL (*zmeden, prestrašen*). Kaj — kaj mislite, gospod prokurator?

SICARD (*pristopi*).

PROKURATOR. Torej niste opazili, da ima ta — ta svinjarija akrostih? Berite tukaj prve črke navzdol.

VESEL (*odstopi ves trd*). Moj Bog!

PROKURATOR (*trdo*). Gospod svetnik! Zdi se, da postajajo vaše oči prestare za cenzorsko službo! (*Mu obrne hrbet.*)

VESEL (*si z roko zakrije obraz, omahovaje odide skozi glavna vrata*).

PROKURATOR (*se obrne k Sicardu*). Gospod policijski direktor, storite vse potrebno, da ta pesnitev ne pride med svet!

SICARD. Gospod prokurator, žal mi je, ampak tiskarna je ob tej jutranji uri list, ki mu je pesnitev priložena, že doma-lega razpečala. Tudi pošta se je zdajle že odpeljala.

PROKURATOR (*divje*). Tako torej! Lep red, če v tem pasjem gnezdu gospodična iz poštene rodbine ni varna pred razbojniškim napadom takšnega svobodomiselnega pisuna! (*Zmečka »Sonetni venec« in ga vrže jezno ob tla.*) O tem bomo še govorili! (*Se obrne k Josefu.*) Josef! Ostalo opraviš ti! (*Odide v sprejemnico.*)

JOSEF (*se prikloni*). Da, papa! (*Odide za njim.*)

SICARD (*odide za njima*).

PREŠEREN (*vstopi iz bifeja, zagleda na tleh zmečkani papir, se ustavi pred njim*).

SMOLE (*pride za njim, opiraje se ob palico, bled, zelo postaran, bolan in pijan*). France! Hej! Kam pa greš? Vrni se, da se kaj pametnega pomenimo!

ZUPAN (*stopi med vrata bifeja*). Andrej! Pusti ga! Saj veš, da je zaljubljen!

SMOLE. Zaljubljen? Ha! Pusti ženske, France! Mene poglej, pa vidiš, kaj ženska napravi iz človeka! (*Se opoteče, odide z Zupanom v bife.*)

PREŠEREN (*stopi korak bliže k papirju, grenko*). Visoka pesem! Tako so te torej sprejeli!

JOSEF (*se vrne iz sprejemnice, zagleda Prešerna, stopi togotno k njemu, vrti v roki rokavice*). Gospod! Govoriti moram z vami!

PREŠEREN (*ne da bi pogledal Josefa, mirno*). Kar govorite!

JOSEF (*jezno, ošabno*). Gospod, Kdo vam je dal pravico, da s svojo piškavo pesnitvijo izročate gospodično iz ugledne rodbine javnemu posmehu!?

SICARD (*stopi na vrata sprejemnice*).

ČOP, KASTELIC in KERSNIK (*skočijo jezno kvišku*).

PREŠEREN (*se vzdrami ob besedah »piškavo pesnitvijo«, dvigne glavo, mirno posluša do konca, potem pristopi k Josefu*). Gospod! Kdo pa je vam dal pravico, da z javnim škan-dalom blatite ime ugledne gospodične? (*S poudarkom, vedno*

ostreje.) Zapomnite si: Moja pesnitev bo slavila njeno ime še stoletja, ko bodo vaše piškavo kavalirstvo že zdavnaj črvi pojedli! *(Se zasučé in s trdimi koraki odide skozi glavna vrata.)*

JOSEF *(gleda z odprtimi usti za njim).*

Zunanji zastor *(pade)*

TRETJE DEJANJE

OSEBE: Prešeren, Smole, Zupan, Čop, Kastelic, Crobath,
kmečki fant, Julija, Josef.

ČAS: 6. julija 1835.

Zunanji zastor (se dvigne)

Uvodno prizorišče: Bledozelen notranji zastor. Luč dnevna —
prizor se vrši na Julijinem domu.

JULIJA (stoji v domači poletni obleki sredi zastora, v
rokah drži časopis srednje velikosti, bere).

JOSEF (vstopi od leve po prstih Juliji za hrbet, ji zakrije
oči z roko).

JULIJA. No! (se ozre, slabe volje). Oh! Pusti me!

JOSEF. Ali smo slabe volje?

JULIJA (razvajeno, trmasto). Oh!

JOSEF (prime za list). Daj, da vidim, kaj te je spravilo v
slabo voljo! ... Aha! Že zopet pesem tega tvojega oboževalca!
Zopet svinjarija tega dolgolasega —

JULIJA (jezno). Josef!!!

JOSEF. Oprosti, srce moje! (Prime njeno roko in jo po-
ljubi.) Ampak — saj veš, kako me predrznost tega človeka
spravi vedno iz ravnotežja.

JULIJA (Uporno gleda proč). Pravijo, da je genialen poet.
Ne smeš ga meriti z navadnim merilom!

JOSEF (zlobno). No, prav nič mu ne zavidam, da plava v
nedosegljivih višavah. Poskrbljeno je, da mu ne bo odmerjen
tolikšen kos kruha, da bi se prevzel ob njem.

JULIJA (se presenečeno zasuče). Kaj se to pravi?

JOSEF. To se pravi, da je treba genijem, ki previsoko
letajo, postriči peruti.

JULIJA. Ampak, Josef, ali je to prav?

JOSEF (*jo objame okrog ramen, odhaja z njo proti desni*).
Kaj hočeš, deklica draga, to so državni interesi. Le tako se
spravijo takšni ljudje na kolena. (*Odideta.*)

Notranji zastor (*se dvigne*)

*Prizorišče: V dr. Crobathovi pisarni. Na levo vhod, na desno
vrata v Crobathov kabinet. Na desno spredaj Prešernova
velika z zelenim suknom prevlečena pisalna miza, polna aktov.
Za njo stol. Poleg nje ob levi strani še en stol. Na levi ob
zidu Kastelčeva miza. Stene so rumene. V ozadju okno. Poleg
nje obešalnik.*

KASTELIC (*sedi pri svoji mizi in piše*).

SMOLE (*potrka na vhodna vrata*).

KASTELIC. Prosim!

SMOLE (*vstopi*). Na zdravje! Seveda se že spet pohlepno
pehaš za dvojnim zaslužkom. Dopoldne v knjižnici, popoldne
pri advokatu! Prav treba ti je — tebi, samcu! ... Ali Franceta
še ni?

KASTELIC. Pride vsak dan točno ob treh. Navadno je
prvi v pisarni. Danes pa sem jaz prej prišel, ker se greva
potem s Čopom kopat na Savo.

SMOLE. Torej šele ob treh. Jaz pa se ob treh že odpeljem
na Dolenjsko.

KASTELIC (*vzdihne*). Srečen človek!

SMOLE. Jaz? Rad bi vedel zakaj?

KASTELIC. Ali ti ni mati kupila graščine — potem ko si
zapravi vso očetovo dediščino?

SMOLE. Da. In zdaj sem na najboljši poti, da zapravim še
materin del.

KASTELIC. Graščino?

SMOLE. No, seveda! (*Posmehljivo.*) Na gospodarstvo se ra-
zumem kolikor zajec na boben — mi je zadnjič zabrusil oskrb-
nik, ko sem ga ozmerjal. In prav je imel.

KASTELIC. Zakaj se potem vtikaš v njegove posle? Pusti
ga, naj gospodari po svojih izkušnjah!

SMOLE. Kakopak! Na mojem posestvu se kmetje ne bodo
silili na tlako! Oskrbnik pa je hotel poleg tega brez usmiljenja
izterjati desetino.

KASTELIC. Gotovo imaš kot graščak pravico do takšnih terjatev.

SMOLE (*jezno*). Eno figo imam! Saj nisem kmetom ničesar posodil, da bi mi bili kaj dolžni! . . . Pustiva to žalostno zadevo! (*Seže v žep, izvleče drobno knjigo.*) Tu sem prinesel Francetu knjigo, o kateri sva zadnjič govorila, angleško igro »Varh«. Naj jo France prebere! Če se mu zdi vredno, bom to stvarco prestavil. (*Izvleče uro, pogleda nanjo.*) Ne morem več čakati. Naročil sem ob treh poseben poštni voz. Knjigo položim na Francetovo mizo. Prosim, pozdravi ga! Na svidenje! (*Odhaja počasi proti vratom, težko se opiraje na palico.*)

KASTELIC. Na svidenje! (*Gleda za njim.*) No, tebe pa bo lezen kar dobro pobira!

SMOLE (*se ustavi*). In me lahko danes ali jutri pobere, je rekel zdravnik. Da, da, srce! Vražje srce! (*Pritisne roko na prsi.*) . . . Ampak to ni važno. Važno je naše delo — dokler živimo. Ti, zakaj pa France ne priobči v Ilirskem listu tistih Vrazovih pesmi, ki sem jih zadnjič prinesel z Gradca?

KASTELIC. Ne vem.

SMOLE. No, vprašaj ga! (*Stopi do vrat, se obrne.*) Še nekaj. Kaj je s Prešernovo prošnjo za samostojno advokaturu? Ali je že dobil rešitev?

KASTELIC. Dobil. Odklonjeno!

SMOLE. Kaj!! Odbili so mu prošnjo? . . . (*Ves divji.*) Hudičeve svinje! Uničili nam bodo našega najboljšega moža! Prezrli so njega, najboljšega ljubljanskega jurista! . . . In koga so imenovali?

KASTELIC. Mlajšega in manj zmožnega Kavčiča.

SMOLE. O! To je v nebo vpijoča krivica! Ubogi France!

KASTELIC (*vstane*). To še ni najhujši udarec zanj. Vem še za hujšega.

SMOLE (*prestrašeno*). Kaj?

KASTELIC. Njegova oboževanka Julija Primčeva se je ob smrtni postelji prokuratorja Scheuchenstuela — tajno zaročila z njegovim sinom Josefom.

SMOLE (*odstopi*). Še to!

KASTELIC. Da. In — saj veš! — France je še vedno upal. Hudo ga zadene, kadar izve.

SMOLE (*stopi proti vratom*). Ubogi France! (*Odide.*)

KASTELIC (*sede zopet k mizi, piše*). — (*Tišina.*)

PREŠEREN (*vstopi hitrih korakov*). Dober dan! (*Odloži cilindar, palico in frak.*)

KASTELIC. Dober dan, France! (*Vstane.*) Zdaj pa moram iti po Čopa. Dogovorila sva se, da se pojdeva kopat.

PREŠEREN (*sede za svojo mizo*). Saj danes je res pasja vročina. (*Si z robcem obriše čelo.*)

KASTELIC. Smole te je iskal. Ob treh se je odpeljal na Dolenjsko, na Prežek, zato ni mogel počakati. Pozdravlja te. In tistole knjižico ti je prinesel. Je rekel, da jo preglej.

PREŠEREN (*vzame knjižico v roke*). Aha, že vem. (*Jo položi v predal.*)

KASTELIC (*vzame cilindar*). Andrej je vprašal, zakaj še nisi priobčil v Ilirskem listu tistih Vrazovih pesmi. (*Gladi cilindar z rokavom.*)

PREŠEREN. Kdo pa bo bral tisto štajersko slovensko po hrvaščini dišečo čobodro! Saj je ne razumem niti jaz.

KASTELIC. Stanko Vraz pravi, da vsi Slovenci ob hrvaški meji tako govore. Bolj razumljive pa so vendarle te pesmi kakor tiste njegove ilirske.

PREŠEREN. Lepo te prosim, samo z ilirščino ne začenjaj!

KASTELIC. Mogoče pa stvar ni tako napačna? Hrvatje ti bodo zamerili, ker se jim nočeš pridružiti.

PREŠEREN (*plane*). Pustim naj torej svoj materin jezik in se lovim v Gajevi izumetničeni spakedravščini! Ali res ne razumeš, da je treba delati iz ljudstva za ljudstvo, če hočeš ustvariti nekaj trajnega za naš narod? Ali ne razumeš, da se moramo v vsem književnem delu naslanjati na živo govornico našega ljudstva, če hočemo, da naša tiskana beseda prodre med ljudstvo!

KASTELIC. Ampak ideja jezikovnega zedinjenja Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov je vendar lepa!

PREŠEREN. Kar je ločil naravni razvoj, tega ni mogoče spet nasilno združiti. Samo to pomisli, kaj bi se pri nas, Slovincih, zgodilo, če sprejmemo tisto ilirščino, ki ji Stanko Vraz poje tolikšno slavo! Naš kmet se za tiskano besedo, če bi mu bila nerazumljiva, sploh ne bi zmenil, naš izobraženec pa bi rajši segel po knjigi, ki mu je še iz šolskih dni bolj razumljiva — po nemški knjigi. Kmet bi ostal večno neprebujen suženj tujih fevdalcev, izobraženec pa bi sploh utonil v nemškem morju.

KASTELIC. Kakor se je večinoma utapljal doslej.

PREŠEREN. No, vidiš! Zdaj razumeš, da bi bila ilirščina za nas pogubna.

KASTELIC. Na vsak način bi našo mlado setev popolnoma uničila. Škoda bi bilo vseh naporov in žrtev, ki smo jih vložili v našo »Kranjsko Čbelico«. Škoda mojega denarja za založbo. Da, prav imaš, France! Zdaj pa moram res iti! (*Položi cilinder varno na stol, odpre okno, se ogleduje v šipi, natančno popravlja kravato, zapre okno, prime zopet cilinder.*) Na svidenje! (*Odide.*)

PREŠEREN. Na svidenje! (*Vzame iz miznice papirje, jih razprostre, udari jezno po njih, vstane in burno koraka po sobi sem in tja, z rokami na hrbtu, potem zopet sede, strmi v papir pred seboj.*)

ČOP (*vstopi*). Dober dan, France!

PREŠEREN (*ne da bi dvignil glavo, tiho*). Dober dan, Matija!

ČOP (*pristopi, pogleda v papir, položi prijatelju roko na ramo*). Tvoja odklonjena prošnja za advokaturu. Ali je še vedno nisi prebolel?

PREŠEREN. Matija! Ali veš, kaj vse leži v teh mrtvih črkah? Glej, tu leži moje poslednje upanje, da dosežem srečo — Julijo! Zdaj se mi je še bolj odmaknila ... In to — to mi je napravila ta banda! (*Skoči kvišku, dirja po sobi, se ustavi.*) Prepričan sem, da je tudi ta odklonjena prošnja prokuratorjevo maslo. Skoraj si ne morem misliti, da bi pokojni starl Scheuchenstuel ne bil priložil moji prošnji »dobre« besede — seveda po ovinkih. Saj veš, kolikšno jezo sem napravil lansko leto njegovemu sinu s »Sonetnim vencem«.

ČOP (*odloži cilinder in palico, sede na stol poleg pisalne mize*). Da, tvoj umotvor je dvignil v tistih krogih precej prahu. No, stari Scheuchenstuel je mrtev. Ne bo ti mogel več škodovati. Tvoja zadeva se pozabi in ob prihodnjem razpisu —

PREŠEREN (*jezno*). — poskrbim, da mojih zadev nikoli ne pozabijo! Se že naučijo respektirati Prešerna!

ČOP. Vidiš, tako si mi všeč, France! Le nikar jim ne pokaži, kako so te zadeli! Udari nazaj! Saj imaš najmočnejše orožje v rokah — tvoje pesmi!

PREŠEREN (*seže po fraku in izvleče zvezek*). Saj sem že zavihal rokave. (*Poda zvezek Čopu.*)

ČOP. Da, tvoj »Krst pri Savici«!

PREŠEREN (*z jezo kretno pospravi prošnjo v miznico*). Dokument o naših pravicah do te zemlje in dokaz, da so nas za to zemljo ogoljufali.

ČOP (*bere*). Največ sveta otrokom sliši Slave,
tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vol'jo vero in postave...

Ti, to bo naše oblasti dregnilo v nos!

PREŠEREN (*zaničljivo*). Tem nasilnim bedakom ne prideš kmalu do živega. Mogoče si bodo domišljevali, da jih hočem s to pesmijo potolažiti. Rekli bodo, da frajgajst snubi cerkev.

ČOP (*se nasmehne*). Že mogoče... Prešeren — spokornik!

PREŠEREN. Ker bodo prezrli, da Črtomir brani svobodo svojega naroda pred nasilnim mečem, ki ima za ročaj — križ. Ne bodo se spotaknili ob to, da je ta križ v družbi z mečem uničil našo svobodo.

ČOP. Seveda ne. Saj se vedno ravnajo po geslu: Namen posvečuje sredstva... Uvod si torej končal. In kako razpleteš pesnitev dalje?

PREŠEREN. V vseh podrobnostih še nisem izdelal načrta. Sam se čutim kakor Črtomir po izgubljeni bitki. Včasih imam občutek, da so moje umetnine predrago plačane. Povečini mi jih izvablja trpljenje.

ČOP (*s poudarkom*). Človek raste le v trpljenju.

PREŠEREN (*vzame z mize akt, ga odpre, prime za gosje pero*). Eh, prijatelj Matija, še trnje ne bi rastlo v večni temi. Mene so že zgodaj potisnili v temo, ko se drugi še grejejo v materinem naročju, so mene že dali z doma. Zgodaj sem že trgjal sad spoznanja, zgodaj so mi zastrupili srce. Že v dijaških letih so me topli s krivico. Vso mladost mi je zagrenilo spoznanje, da ti daje veljavo edinole denar. Jaz sem siromak, zato me potisnejo v senco, kadarkoli iztegnem glavo na sonce. Le za goljufe, hinavce in oderuhe ima svet dovolj prostora na soncu...

KASTELIC (*vstopi, Čopu*). A — tukaj si, Čop! Jaz te pa iščem. No, ali se gremo kopat?

ČOP (*se vzdrami iz razmišljanja, vstane*). Saj res, France, skoraj bi pozabil, da sem te prišel vabit: Ali greš z nama v Tomačevo? Kopel v hladnih valovih Save se bo prilegla v tej vročini.

PREŠEREN. Rad bi šel, pa ne morem. Crobath je bil že dopoldne pijan in vsa pisarna sloni danes na meni! Res ne utegnem. (*Začne pisati.*)

ČOP. Kadar pridem pote, ne utegneš. Ali imaš res toliko dela?

PREŠEREN (*sklonjen nad delom, trpko*). Da ga le imam! V delu vsaj pozabim — nanjo. (*Se vzravna.*) Sicer pa tudi vama ne bi škodovalo, če žrtvujeta kakšno popoldne in se resno spravita na delo za peti zvezek naše »Čbelice«.

ČOP. »Čbelica« je vsa pripravljena.

PREŠEREN (*ostro, s pogledom na Kastelico*). In bi že zdavnaj izšla, če bi je bojazljivi njen založnik Kastelic ne zadrževal!

KASTELIC. Ti lahko govoriš, ker nimaš nobene odgovornosti zanjo.

PREŠEREN (*jedko*). In nobenih stroškov — seveda. Saj zaradi teh se treseš v prvi vrsti. Tebi je »Čbelica« le kupčija!

KASTELIC (*jezno*). Tebi pa prilika za ljubezenske poslanice — Juliji!

PREŠEREN (*trešči pero ob mizo in skoči kvišku*). Drži svoj nesramni jezik za zobmi!

ČOP. Kastelic! Prosim te! (*Prešernu.*) Veruj, France! Že sama misel na vse cenzurne homatije, ki sem jih prebil pri prejšnjem zvezku »Čbelice«, mi stresa vse živce.

KASTELIC (*s hlinjeno mirnostjo*). Nu, hotel sem Francetu le to povedati, da bi nama moral bili hvaležen, ker ga morda z najinim zavlačevanjem obvarujeva blamaže.

PREŠEREN (*stopi s skrčenimi pestmi proti Kastelico*). Ti!

KASTELIC (*nadaljuje z zlobnim poudarkom*). Julija se je namreč že tajno zaročila — ob smrtni postelji starega Scheuschenstuela.

PREŠEREN (*divje*). Lažnivec!

ČOP (*stopi med njiju*). Kastelic! Sramuj se! Kako si mogel to izklepetati!

PREŠEREN (*se skrušen opoteče proti mizi*). Torej je -- — — resnica! ! !

ČOP (*mu položi roko na ramo*). France! Verjemi prijatelju. Julija te ni vredna. Tvoj »Sonetni venec« je bil zanjo preizkusni kamen. Ob njem si spoznal njeno plitvo miselnost, vso

omreženo s predsodki njene družbe. Veruj meni, ki ti želim dobro kakor bratu: Julija bi bila tvoja nesreča.

PREŠEREN (*se sesede na stol, zakrije obraz z roko*). Julija je moja nesreča.

ČOP. France! Ne izgublaj glave zaradi ženske! Zavedaj se, kaj si nam vsem!

PREŠEREN. Eh, če meni počí srce, pride drugi, ki vam bo morda več kakor jaz.

ČOP. Motiš se, prijatelj. Prešeren je Slovincem dan samo enkrat. Nimaš pravice, da se s svojimi srčnimi bolečinami sla- biš in ubijaš velikega poeta v sebi! Srce naj ti bo le vir za silo novih velikih ustvarjalnih poletov.

PREŠEREN (*molči*). (*Potem dvigne glavo, pogleda Čopu v oči, ga prime za roko.*) Matija! Kaj bi bilo z menoj, če bi tebe ne imel!

KASTELIC (*se je medtem nestrpno prestopal*). No, poj- diva, Čop. Uro hoda imava še pred seboj. Ne bom več čakal. (*Odide.*)

ČOP. Na svidenje, France! Zvečer pridem k tebi. (*Odide.*)

PREŠEREN (*vstane, napravi korak za Čopom, iztegne roko, kakor bi hotel prijatelja zadržati, se vrne, sede, zakrije obraz z obema rokama, čez nekaj trenutkov prime za pero, začne pisati*).

CROBATH (*vstopi pijan*). Hehe! Že spet sedi prvi za mizo. Ali veš, da si pohujšljivo marljiv? Pohujšljivo, pravim, ker mi tvoja marljivost jemlje delo izpred nosa in me zapeljuje k pohajkovanju. Zakaj bi pa delal, če imam tako neumnega pomočnika, da opravi vse sam namesto mene. Hehe! In je boljši jurist kakor jaz, hehe!

PREŠEREN (*nestrpno, med pisanjem*). Lepo te prosim, poj- di spat!

CROBATH. O, saj grem! Grem, grem! Ti pa le delaj — kar delaj za oba, če si tako neumen! (*Odide v kabinet.*)

PREŠEREN (*si obriše potno čelo, se zatopi v delo*).

ZUPAN (*potrka na vrata*).

PREŠEREN (*med pisanjem*). Svobodno!

ZUPAN (*vstopi, med vrati*). Mhm! Svobodno! Rad bi ve- del, kje je kaj svobodnega v tej prekleti absolutistični Avstriji, ki ji vlada slaboumen epileptik.

PREŠEREN. Dober dan, Jakon!

ZUPAN. O, dober pa, dober! Tebi ga ne želim nikoli tako dobrega.

PREŠEREN (*ga pogleda, odloži pero*). Kaj pa je? Ali si se spet ravsal s Prezvzišenim?

ZUPAN (*sede na stol poleg Prešernove mize*). Ravsal? O, nasprotno! Davi sem šel mimo škofije — spoštljivo odkrit kakor vedno! — pa je privozila iz nje odprta kočija in škof Wolf v njej. Globoko sem se mu priklonil in mi je prav ljubeznivo odzdravil. Ljubeznivo, da. Nu, potem so mi pa v šoli izročili dokaz njegove ljubeznivosti, črno na belem. Ha!

PREŠEREN. Kaj pa spet?

ZUPAN (*izvleče iz žepa papir*). Le poslušaj! Dokument, ki mi ga je po Wolfovi ljubeznivosti naklonil Dunaj, se glasi: Jakob Zupan naj se s svojega službenega mesta odstavi. Iz posebne milosti mu dovolim kot pokojnino letno pet sto goldinarjev... Iz posebne milosti! (*Zmečka papir, ves obupan vije roke.*) Le iz posebne milosti!

PREŠEREN. Kaj! Ni mogoče!

ZUPAN. O, saj to še ni vse. Kakor divjo zver me zapro v kletko. Dokument se namreč še nadaljuje (*Zravna papir, bere.*) Zupanu odkazujemo bivališče v Celovcu...

PREŠEREN (*skoči kvišku*). Ampak — ali so na Dunaju znoreli?

ZUPAN. Na Dunaju? Ne, ne, prijatelj, oni niso znoreli. Ampak jaz — jaz sem znorel v njihovih očeh! Postal sem nevarna zver, ker sem vselej in povsod — v družbi, v šoli in na prižnici — govoril resnico. Zato sem norec! Razumeš? Zato je napisano tukaj v dekretu tudi nekaj o »policijsko nadzorovati« O! (*Zmečka papir v pesti, požuga z njo, zaihti.*)

PREŠEREN (*koraka razburjen sem in tja po sobi*). To je torej plačilo za vse tvoje delo!... Pa kdo je izrekel to brezsrčno sodbo nad teboj?

ZUPAN (*se vzdrami*). Saj zaradi tega sem prišel k tebi! Jurist si. Povej: Ali je pritožba mogoča, če — če je dekret podpisan v — cesarjevem imenu od — nadvojvode Ludvika?

PREŠEREN (*prestrašen odstopi*). V cesarjevem imenu? Ne, prijatelj, proti tej obsodbi ni pritožbe.

ZUPAN (*grenko*). Ni pritožbe!... Ni pritožbe!

PREŠEREN (*pristopi, ga objame preko ramen, usmiljeno*). Hudo so te prijeli, Jakon. Ampak bil si zares nepreviden. Nor-

čeval si se iz svojega predstojnika, škofa, norčeval iz Metternichove roke, policije.

ZUPAN (*jezno, skoči kvišku*). Norčeval! Saj so me sami izzivali! Če me škof pokliče v avdienco in me ozmerja zaradi polosane obleke — ali ni bilo prav, da sem se zasukal in tekel domov, pa mu poslal svoj novi frak z naročilom, naj se škof z njim pogovori, če je hotel govoriti z lepo obleko in ne s človekom!

PREŠEREN (*resno*). Šale, kakršne si ti zbijal, nimajo za naš boj proti tem ljudem nobenega smisla. Le z resnim delom se moramo boriti za naše pravice. Ni prav, da se tako otročje objestno izpostavljaš Metternichovi železni roki.

ZUPAN (*živahno*). Ha! Železni Metternich! In vendar že gloda črv na njegovem gospodstvu! Glej Hrvate, kako se pulijo za pravice svojega jezika! Madžari kuhajo za Metternichovim hrbotom čudno kašo. Lahki se že pripravljajo na skok. Revolucionarni Poljaki grizejo na verigah... Vsak absolutizem ima svoj konec — verjemi: Tudi Metternichov ga bo imel!

PREŠEREN (*zamišljeno*). Nedvomno! Čut za človeško dostojanstvo se že prebujata — le zelo počasi. Še gospoduje v svetu denar in ta tišči prizadevanja vseh, ki dobro mislijo, ob tla. Smole mi je pravil, da se je v Angliji že pred dvajsetimi leti dvignil človek, ki je zahteval zaščito za najmlajše tovarniške delavce — otroke izpod desetih let! Pa so komaj pred štirimi leti, ko je Andrej odhajal iz tujine, prodrli s prepovedjo fabriškega dela za otroke izpod devetih let!... Lansko leto se je prvokrat dvignil glas za odpravo sužnje v kolonijah — seveda so ga takoj zadušili. Pri nas se kmetje že tristo let upirajo tlaki — resnica pa je, da še danes hodijo nanjo. Ampak nekoč bo zmagal človečanski čut na svetu, to je prav gotovo. Pred petimi leti, ko je bil Andrej na tujem, se je dvignil v Parizu — že drugič v zgodovini! — ljudski glas, močan, da se je stresel prestol in se je kronana glava potuhnila. Francozi se zavedajo, kaj zmora ljudstvo!

ZUPAN. Da! Francijo je že prva revolucija temeljito preoral.

PREŠEREN. Tudi k nam pride revolucija. Metternich ji ne uide. In takrat bo prišla ura za nas Slovane. Združili se bomo in razdrobili verige suženjstva.

ZUPAN (*vzdihne*). Da. In takrat tistih, ki resnico govore, ne bodo več pošiljali v pregnanstvo. Z bogom, France! (*Gre proti vratom.*)

PREŠEREN. Na svidenje, Jakon!

ZUPAN (*se vrne*). E — kmalu bi pozabil: Če pride človek k advokatu po svet, je treba šteti denarce. Pa jih ti naštej namesto mene, France! (*Obrne prazen hlačni žep.*) Glej, suh sem. Hehehe!

PREŠEREN (*se posmehne, seže po listnico v frak*). Koliko pa potrebuješ?

ZUPAN. Oh, saj poznaš mojo slabost: Kolikor vidim, toliko porabim.

PREŠEREN (*mu da bankovec*). Ali bo dovolj?

ZUPAN. Bog ti povrni — jaz ti namreč ne bom. To tako veš, da so mi ustavili plačo?

PREŠEREN. Vem. Povračilo naj te nič ne skrbi — Jakon!

ZUPAN. Dobra duša si, France. Z bogom!

PREŠEREN. Na svidenje!

ZUPAN (*med vrati*). Pa Čopa pozdravi! (*Odide.*)

PREŠEREN (*se zamisli*). Čopa! ... (*Sede zopet k pisanju.*) (*Mrak lega v sobo, godba, ki posnema žuborenje vodnih valov. Tema. Večerna luč — »petrolejka« — pod stropom.*)

PREŠEREN (*hiti s pisanjem in preklada akte*).

CROBATH (*stopi na prag kabineta, brez fraka, z lasmi, zmršenimi od ležanja*). Ali še vedno premetavaš akte? Preklete si neumen, da toliko garaš! Če misliš, da ti bom zato plačo zvišal, si se v meni zmotil, prijatelj!

PREŠEREN. Pojdi in popij čašo mrzle vode!

CROBATH. Hehe! Da se iztreznim, kaj ne? No, črna kava bi mi bolj dišala. Ali greš z menož v kavarno?

PREŠEREN (*odloži pero*). Grem.

CROBATH (*se ozre na vrata*). Nekdo še prihaja. Vrzi ga ven. (*Odide v svoj kabinet.*)

KMEČKI FANT (*vstopi v okovankah*). Dober večer!

PREŠEREN. Dober večer! Saj ti si Rotarjev iz Tomačevega!

FANT (*zmeden*). So ... so me poslali ... so rekli, da pridite v bolnišnico.

CROBATH (*se vrne oblečen*).

PREŠEREN (*vstane, prestrašeno*). Kdo te je poslal?

FANT. Doktorji in — in gospod Kastelic.
CROBATH (*pristopi*). Kaj pa se je zgodilo?
FANT. Gospod Čop so ... so utonili v Savi.
PREŠEREN (*se zamaje*).
CROBATH (*ga prestreže in potisne na stol*).
PREŠEREN (*zastoka, gleda z grozo v praznino. Tišina.*
(*S tihim, hripavim glasom.*) Ni res!
CROBATH in FANT (*se spogledata*).
FANT (*v zadregi povesi glavo, vrti klobuk v rokah*).
PREŠEREN (*glasneje*). Ni res!
(*Mrtvaški zvonček se zasliši slabotno.*)
CROBATH (*stopi k oknu, ga odpre*).
(*Mrtvaški zvonček se zasliši glasneje.*)
CROBATH (*se pomilovalno ozre na Prešerna*).
PREŠEREN (*se zdrzne, vstane, se opoteče golorok k vratom*).
CROBATH (*pograbi Prešernov frak*). Obléci se!
PREŠEREN (*vrže frak preko ramena, teče ven, z ihtečim raztrganim glasom*). Matija!

Z u n a n j i z a s t o r (p a d e)

ČETRTO DEJANJE

OSEBE: Prešeren. Crobath, Kastelic. Netka, Katra, Terpinc, Bleiweis.

ČAS: V avgustu leta 1846.

Zunanji zastor *(se dvigne)*

Uvodno prizorišče: Svetlosiv notranji zastor. Luč dnevna — prizor se vrši na cesti.

BLEIWEIS *(prihaja ponosno vzravnan počasi od desne)*.

TERPINC *(ga dohiti, pozdravi)*. Dober dan, gospod doktor Bleiweis!

BLEIWEIS. O, gospod Terpinc! *(Si podasta roke.)* Ali že veste najnovejšo novico? *(Gresta počasi dalje, med pogovorom se ustavljata.)*

TERPINC. Ne vem, kaj mislite, gospod doktor?

BLEIWEIS. Gotovo vas bo zanimalo. Najino rodno mesto Kranj dobi prvega advokata — doktorja Prešerna.

TERPINC. Kaj? ... Da je res Prešeren dobil samostojno advokaturu?

BLEIWEIS. Saj je že čas, ali ne? Ampak je sam kriv, če so njegovo prošnjo za samostojno mesto tolikokrat prezrli. Druži se z berači, hlapci, kmeti, delavci, višje kroge pa napada kar po vrsti. Ni mu vseč cesarska oblast, bogataši so mu trn v peti, zasmehuje cerkvene kroge in prezira cerkvene zakone. Ali ni škandal, da se noče poročiti z dekletom, ki ima dva otroka z njim? Slišal sem, da se je dekletova botra, gospa Primčeva, s posredovanjem šempetrskega župnika ponujala, da kupi dekletu vso potrebno balo, če se s Prešernom poroči. Toda Prešeren si je ostro prepovedal vsako vmešavanje v svoje osebne zadeve.

TERPINC. Ponosen svobodomislec je.

BLEIWEIS. Recite rajši revolucionar! Bori se proti vsej dostojni družbi, sodrga mu pa ploska po pivnicah. Škoda za takšen talent.

TERPINC. Ne razumem, da oblast mirno gleda, kako hujska ljudi s svojimi političnimi zablodami. Odkar je umrl njegov prijatelj Čop in potem še Smole, menda Prešeren misli, da mora rovariti za tri. Vsakomur se čudno zdi, zakaj mu ne stopijo na prste. Že dve leti je, kar so izsledili in razgnali tajno politično društvo v Ljubljani — pravijo, da je bil tudi Prešeren zraven.

BLEIWEIS. Da, da. Tudi jaz sem slišal o tem. No prijeli še danes niso nikogar.

TERPINC (*skrivnostno*). Bajе je predložil cenzuri revolucionarno pesem, v kateri poziva vse Slovane na upor. Če je to res —

BLEIWEIS (*vneto*). Res je, res. Poznam tisto pesem. Ponudil mi jo je za »Novice«. Seveda sem jo odklonil. No, po mojem mnenju oblast dobro ve, zakaj je Prešernu kljub temu dala samostojno mesto. Mislim, da so mu prav s tem hoteli zamašiti usta.

TERPINC. Hm, tega ne razumem. Samostojen človek je vendar še bolj svoboden v svojem početju!

BLEIWEIS. Hehe! Jaz pa vam pravim, da so Prešernu nastavili past, v katero se bo prav gotovo tudi ujel.

TERPINC. Past? Kakšno past?

BLEIWEIS. Porinili so predenj — korito. Kdo bi ne zajel iz njega, posebno, če živi v tako slabih razmerah kakor Prešeren! Kot advokat ima priliko, da obogati. In obogatel bo. Ali mislite, da mu bo potem ljudstvo po pivnicah in naša študentska mladina, ki se vedno bolj navdušuje zanj, še zaupala? Izobilje voditeljev najhitreje ubije uporništvo ljudstva, mučeništvo pa dela nove junake. (*Odhajata.*)

TERPINC. A — zdaj razumem! Boljše pasti zares niso mogli nastaviti revolucionarju! (*Odideta.*)

Notranji zastor (*se dvigne*)

Prizorišče: Preprosta Prešernova domača soba. Na levi vrata. V ozadju okno na dvorišče. Poleg okna visi majhno ogledalo. Spredaj bidermajerska miza s stoli v istem slogu. Na desni predalnik, na njem knjige in stebričasta ura.

PREŠEREN (*sedi za mizo, pred seboj prvo korekturno polo svojih »Poezija«; s prstom levice trka ob mizo, ko skandira stihe; v desnici drži gosje pero, polglasno*).

Sem dolgo upal in se bal,
slovo sem upu, strahu dal;
srce je prazno, srečno ni —

CROBATH (*vstopi bled, sključen, kašljajoč*). No, glej ga! Vsa Ljubljana govori samo o tebi in tvojem imenovanju za advokata v Kranju, vsi tvoji znanci se vesele, ti pa mirno sedi tu in pretrkavaš svoje verze, kakor da se ni nič zgodilo.

PREŠEREN. Kaj pa naj bi delal? Ali naj se od veselja na glavo postavljam? Prestar sem, da bi me veselje kar prevzelo. Predolgo sem čakal na to.

CROBATH. Da. Pozno so ti dali, kar ti po vsej pravici gre. (*Sede k mizi.*)

PREŠEREN. Pozno. Deset let prepozno. Saj mojega imenovanja ni nihče več pričakoval — jaz najmanj. (*Bridko.*) Prepričan sem, da se naši dobri Ljubljanci čudijo, ker ne pojdem kot tvoj večni pomočnik pod zemljo. Morda — haha! — morda so razočarani, ker jim je hudomušna usoda vzela izpred nosa tragikomično figuro zaradi obupa zapitega poeta.

CROBATH. Norčuješ se. Pa se ti je moralo vendarle nekaj težkega odvaliti s srca, ko je prišlo imenovanje?

PREŠEREN. Da, odvalilo se je. Ampak — glej! — kakor pod težo mrtve skale zamre življenje v živi zemlji in se še dolgo ne zgane v njej, četudi skalo odvalimo, tako je ostalo v meni vse tiho, vse mrtvo. Predolgo je ležala skala na mojem srcu.

CROBATH. Vendar se ti obeta novo življenje. Kot prvi advokat v Kranju si moraš pisarno šele ustanoviti. Ne more ti izpodleteti, saj se ti odpira klientela z vse Gorenjske. Dela boš imel obilo in denarja ti bo kar deževalo. Lep dom si urediš, oženiš se in postaneš —

PREŠEREN (*jedko, zasmehljivo*). — spodoben meščan! Nu, kar se ženitve tiče, ne vem, če se tvoje prerokovanje uresniči.

CROBATH. Zakaj ne? Saj si mi sam povedal, da se je tvoje razmerje z Jelovškovo razdrlo. Ali ne?

PREŠEREN. Res je. Med nama je pretrgana vsaka vez. Pustila je mene in oba otroka in odšla služiti v Trst.

CROBATH. Torej ti nima kaj očitati, če se oženiš z drugo.
PREŠEREN (*zamahne z roko, vstane in stopi k oknu, potem preko ramena*). Ali veš, da je spet tu?

CROBATH. Kdo?

PREŠEREN. Ona — Netka Jelovškova.

CROBATH (*vstane*). Ka-aj?!

PREŠEREN. Nekaj dni je tega, kar sem jo srečal spodaj za Ljubljano. Tam onkraj dvorišča stanuje pri materi.

CROBATH. Ampak — vendar ne boš spet —

PREŠEREN (*se okrene*). Ne. Tako neumen nisem. Ona sama je tako hotela, ko mi je pobegnila v Trst. Zdaj sva si tujca.

CROBATH. In tako naj ostane. Prost si in prav je tako. Saj ti je ta reč v ljubljanski družbi dovolj škodovala.

PREŠEREN. Mnenje tako imenovane »družbe« mi je malo mar!

CROBATH. O, vem. Škodo si pa le imel, če je policija tvojim kompetencam dodajala svoje slabo mnenje o tebi. No, zdaj je stvar v redu. (*Vstane, kašlja.*) Skoraj bi bil pozabil, zakaj sem prišel. Žena mi je naročila, naj te povabim na večerjo, da proslavimo tvoje imenovanje. Ali prideš?

PREŠEREN. Prav rad.

CROBATH. Potem — na svidenje! (*Odide.*)

PREŠEREN. Na svidenje! (*Se vrne k mizi, sede, vzame gosje pero v roko, ga čez nekaj trenutkov vrže na mizo, vstane, stopi k oknu in skrivaj gleda skozi zastor.*)

KASTELIC (*tiho vstopi, ga posmehljivo gleda*). Aha!

PREŠEREN (*se zdrzne, ozre*). A — ti si, Kastelic!

KASTELIC (*pokaže skozi okno*). Torej že veš, da se je vrnila?

PREŠEREN (*temno*). Vem. (*Se vrne k mizi.*)

KASTELIC (*radovedno*). No, in —?

PREŠEREN (*ostro*). Kaj — »in«? Tu ni nobenega »in«! Prosil te bom samo, da ji vsak mesec neseš za otroke denar, ki ti ga bom pošiljal iz Kranja. Upam, da mi tega ne odrečeš?

KASTELIC. O, nikakor ne! Prav rad —

PREŠEREN (*odseka*). To si lahko mislim.

KASTELIC (*v zadregi*). Kaj?

PREŠEREN (*skomizgne z rameni*). No, nekoč ti je bila Netka všeč. Močno si se pehal za njo. Zdaj —

KASTELIC. — me sam pošiljaš k njej! Hehe!

PREŠEREN (*ga molče premeri s pogledom od glave do nog, potem stopi po sobi sem in tja z rokami na hrbtu, ves živčen*).

KASTELIC (*pristopi k mizi*). Kaj pa delaš tu? Ali je to že korekturna pola za tvoje »Poezije«?

PREŠEREN. Da.

KASTELIC. Crobath mi je pravil, da ti je cenzura tvojo »Zdravljico« okrnila.

PREŠEREN. Okrnil sem jo že sam. Vzel sem iz nje tretjo kitico, najtehtnejšo, tisto:

V sovražnike z oblakov
rodu naj naš'ga trešči grom,
prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovencev dom,
naj zdrobe —

KASTELIC (*ga miri*). Pst! (*Skoči k vratom, jih odpre in pogleda ven, se vrne*.) Ne kriči, da te kdo ne sliši!

PREŠEREN. Figar!

KASTELIC (*mirno*). In ostale kitice je cenzura dovolila?

PREŠEREN. Črtala mi je še četrto kitico.

KASTELIC. Torej ves klic na upor?

PREŠEREN. Da, vse, kar je bilo količkaj revolucionarnega. Zato sem črtal v rokopisu celo pesem.

KASTELIC. Prav si storil. Jaz bi bil to že prej napravil. No, čas je, da tvoje »Poezije« dozoriyo. Že nekaj let jih pričakujemo.

PREŠEREN (*se ustavi, s poudarkom*). Kar se tiče zrelosti mojih pesmi, pa kar meni prepusti sodbo! (*Nadaljuje s hojo sem in tja*.)

KASTELIC (*stopi k oknu*). Uh! Danes si pa živčen! (*Odgrne zastor, pogleda skozi okno*.) Glej, tam pri Jelovškovem oknu se vidi glavica tvoje hčerke! Ročice dviga in semkaj kaže. Gotovo sili k tebi.

PREŠEREN (*se zdrzne, ustavi, tiho*). Moja Tinka!

KASTELIC (*se vrne od okna, vzame svoj cilinder, ga skrbno pogladi z rokavicami, odpihne prašek, si popravi pred ogledalom čipkasto kravato, pobere palico s stola, vmes govori*). Mala Tinka te ima močno rada. Pogrešala te bo. Saj

veš — njena lepa mamica bolj ljubi fantka, ki je še vedno v reji pri tujih ljudeh. Baj je čudovito lep otrok. Kakor angelček, pravi Netka.

PREŠEREN (*se med tem vidno kroti, stiska pesti, stopi korak proti Kastelicu, ga besno gleda, naposled plane, ga krepko zgrabi in zasuče k sebi, jezno skozi zobe*). In tebi je ta fantek, ta »angelček« tudi posebno pri srcu? Nemara — imaš posebne pravice 'do njega — — (*Ga prime za vrat in potrese.*) — Ti! — — Ti!!

KASTELIC (*se ga otrese*). Ali noriš? Kaj pa mene brigajo tvoji otroci! (*Se okrene k ogledalu.*) Vso kravato si mi zmečkal! (*Si spet popravi kravato.*) ... Tako. Zvečer se vidiva pri Crobathu. (*Odide z elegantnim poklonom.*)

PREŠEREN (*zaničljivo*). Kačal (*Stopi po sobi s sklonjeno glavo, z rokami na hrbtu, ustavi se pri oknu in spet odgrne zastor.*) Tinka! In — ona! (*Zastrmi skozi okno, napravi z roko znamenje, potem se zgrozi, odstopi.*) Poklical sem jo! Zakaj? ... Zakaj? ... Ali pride? Ali se je že popolnoma odtrgala od mene?, ... Bržkone sploh ne pride? Prav! Le kaj mi je bilo, da sem jo poklical!

NETKA (*trka na vrata*).

PREŠEREN (*plane, odpre, trenutek molči, potem tiho, nežno*). Saj sem vedel, da prideš! (*Potegne Netko v sobo, zapre vrata.*)

NETKA (*obstoji pred njim s sklonjeno glavo*).

PREŠEREN (*prime z obema rokama njeni roki*). Ali že veš, da pojdem iz Ljubljane?

NETKA (*okrene glavo v stran*). Nekaj sem že slišala.

PREŠEREN (*ji položi roko okrog ramen, a z drugo roko ji dvigne obraz*). Solze? Ne bodi žalostna! Zdaj bo kmalu vse dobro.

NETKA (*skrije obraz na njegovih prsih, zajoka*).

PREŠEREN (*jo pogladi po laseh*). No, ne jokaj! Jutri pojdeš po dečka, da se te privadi.

NETKA. Oh!

PREŠEREN. Kaj ne, večjega veselja bi ti ne mogel storiti?

NETKA (*hlipaje*). Sem ... sem mislila, da me zdaj ne boš več ... več maral, ker sem ti pobegnila v Trst.

PREŠEREN (*prime njen obraz z obema rokama*). Netka! Kar je bilo, bova pozabila. Novo življenje se nama odpira. Zdaj sem sam svoj gospod. Ko bom toliko zaslužil, da poravnam dolgove in si uredim lep dom, pridem pote in po otroke in vas vzamem k sebi.

NETKA (*ga objame, srečna*). Oh! France! (*Počasi se mu izvije.*) Ampak — ampak tvoja gospodinja! Tvoja huda sestra Katra!

PREŠEREN (*obraz se mu stemni, resno*). Netka! Prosil sem te že dostikrat, ne pozabi, da je Katra moja sestra! Vedno mi je gospodinjala in stregla, tudi v najhujših časih.

NETKA (*trmasto*). In ti s svojim strupenim jezikom grenila življenje! Ampak ti si ji, kadar ti je bilo dovolj, ušel v pisarno ali v gostilno. Kam pa naj ji uidem jaz? Vse —

KATRA (*oblastno odpre vrata, obstoji, opre roke v bok, jezno*). Tako torej! Se bo že spet začelo! Za mašo sem dala oni dan, da bi te vrag nikoli več ne prinesel nazaj. Pa me bog ni uslišal.

PREŠEREN (*s posmehom*). No, Katra! Kako pa naj te bog usliši, če hudiču za mašo daješ?

KATRA (*vsa razdivjana*). Le norčuj se, brezbožnik! Ampak to ti povem: Te nesramne deklina mi ne boš več v hišo vodil! Ne bom več trpela tega greha zraven sebe! Zadnjikrat sem jo pustila k tebi, da veš! (*Se zasuče in zaloputne vrata za seboj.*)

NETKA (*se zruši na stol, joče*). Zdaj vidiš, kakšno bo moje življenje pri njej! Zmerja me, kadar me vidi. Oh, saj mi ni več živeti! Vsi me grdo gledajo zaradi tebe. Doma me zmerjajo in ljudje na cesti kažejo s prstom za menoj. Oh! Kaj sem jim storila, da me tako mučijo!

PREŠEREN (*ves pretresen pristopi*). Netka! Ali nisi moja Netka!

NETKA. Oh, saj veš, da sem! Saj prav zato me preganjajo!

PREŠEREN. Nihče nima pravice, da bi te preganjal. To so grdi tercijski bedaki, zapeljani od hinavcev, ki jih uče: Poslušajte me, pa ne glejte me! Potrpi, Netka! Saj ne bo več dolgo trajalo, potem te vzamem k sebi.

NETKA. Oh, bojim se Katre! Vse dneve me bo zmerjala in — otroke bo grdo gledala in jih pehala sem in tja.

PREŠEREN (*odločno*). Samo poizkusi naj! . . . Sicer pa vedve res ne bi mogli živeti skupaj, to uvidim. No, nič ne skrbi. Dovolj bom zaslužil, da kupim Katri nekje kot, kjer bo dobro preskrbljena. Ti pa mi boš sama gospodinjala po mili volji.

NETKA (*skoči kvišku, vsa srečna objame Prešerna*). O! France! Kako bova srečna!

Zunanji zastor (*pade*)

PETO DEJANJE

OSEBE: Prešeren, Kastelic, Kersnik, Pacenk, Zupan, Bleiweis, Jalenovka, Albinica, otroci, delavec, kmet, študent.

ČAS: V jeseni leta 1848.

Zunanji zastor (*se dvigne*).

Uvodno prizorišče: Svetlordeč zastor. Luč dnevna — prizor se vrši pred uradnim poslopjem v Kranju

Delavec, kmet in študent (*stoje na straži*).

POVELJE *se sliši*: H a b t a c h t ! Delavec, kmet in študent — *se strumno vzravnaajo, ostanejo tako do konca, govore polglasno godrnjaje proti poslušalcem*

ŠTUDENT. Kakšna revolucija je to! Kje je svoboda, če se moramo sukati na povelja v tujem jeziku!

KMET. Čudna revolucija zares! Kmet mora garati na tlaki, kakor je garal poprej. Rekli so, da bodo tlako odpravili, zdaj pa nočejo nič slišati o tem. Čudna revolucija to: Najprej so graščaki našim dedom zemljo vzeli, tisoč let pozneje pa jo mi pa še vedno s krvavimi žulji obdelujemo zanje. Kdaj bo konec tega?

DELAVEC. Ali je morda nam, delavcem, prinesla ta revolucija kakšne izpremembe? S tem zaslužkom ne moreš ne živeti, ne umreti. Tri otroke imam. Nobeden še nima deset let, pa hodijo že vsi trije z materjo vred na delo v tovarno. Kakor živi mrličji smo vsi. Kako tudi ne? Stradaš dan za dnem in stanuješ v brlogih, vlažnih in temnih, da bi še pes poginil v njih. Siti gospodje pa se ščeperijo po palačah in gradičih slej ko prej... Še bo treba revolucije, ampak takšne, da vse požeruhe za vselej mine veselje do žretja na naš račun!

POVELJE (*se sliši*). Rechts um! Marsch! (*Vsi trije se zasučejo na desno in odkorakajo.*)

Notranji zastor (*se dvigne*)

Gostlina »Pri Jalenu« v Kranju. Na desno zadaj kot z večjo mizo in klopni. Za mizo okno. Na levo še ena miza s stoli.
Na desno vhod iz veže.

KERSNIK in KASTELIC (*sedita za mizo na desni*).

KERSNIK (*pogleda na žepno uro*). Franceta dolgo ni.

KASTELIC. Pride prav gotovo. Povedal sem njegovi sestri Katri, da ga tu počakava. Saj se menda razprava na sodnji ne zavleče do večera.

KERSNIK. France ima gotovo dosti dela. Pomisli: Edini advokat za vso Gorenjsko!

KASTELIC. Naposled je le zlezal na zeleno vejico. Ali poznaš njegove stihe:

cel dan iz pravn koval bom rumenjake,
zvečer s prijat'ljji praznil bom bokale,
preganjal z vinom bom skrbi oblake...

Vidiš tako se zdaj godi Francetu. Zlatnike spravlja na kupček.

KERSNIK. No, dovolj dolgo je čakal, da se mu nasmehne sreča.

BLEIWEIS (*vstopi*). Dober dan, gospodje! (*Se samozavestno prikloni, koraka napihnjeno do mize na levi, sede.*)

KERSNIK. O, doktor Bleiweis! Kaj pa vi tukaj v Kranju?

BLEIWEIS. Saj je goreñjska metropola moje rojstno mesto! Očeta sem obiskal. In vidva, gospoda?

KERSNIK. Na doktorja Prešerna čakava.

KASTELIC. Obljubil mi je, da mi izroči nekaj pesmi za peti zvezek »Čbelice«, pa sem ga prišel terjat zanje.

BLEIWEIS. Oh, saj tiste pesmi hranim jaz! Pisal mi je že, naj vam jih izročim. Imam jih v uredništvu »Novic«. Prosim, oglasite se o priliki pri meni, gospod Kastelic.

KASTELIC. Dobro. Pridem. Kakšne pesmi pa so to? Nove?

BLEIWEIS. Nove niso. Precej ostre pa so. Takšne, da ste lahko veseli, ker je cenzura odpravljena, sicer bi vam jih vse črtala. Pomislite, še tista njegova »Zdravljica« je vmes, ki poje o osvoboditvi Slovencev.

KASTELIC. Da, da, saj pravi razločno:

naj zdrobe
njih roke
si spone, ki jih še teže!

BLEIWEIS (*se razburja vedno bolj*). No, vidite — oborožen upor! In potem poziv vsem Slovanom na združitev,

da oblast
in z njo čast,
ko prej, spet naša bosta last!

Pomislite! Oblast naj postane spet naša last! Kaj pa bo rekel k temu cesarski Dunaj?

KERSNIK (*mirno*). Težko, da bi to vprašanje vznemirjalo našega Prešerna.

BLEIWEIS. Zato pa vznemirja mene, ki sem si naložil slovensko politiko na rame. Tale Prešernova »Zdravljica« je polna nevarnih prevratnih misli. Le spomnite se, kako v predzadnji kitici nazdravlja vsem narodom, ki žele, da bi bil prepir pregnan iz sveta. Ali si morete misliti svet brez vojskovanja?

KERSNIK. O, pač! In jaz bi bil s takšnim svetom kar zadovoljen. Le vojni dobavitelji bi ne bili navdušeni za večni mir, ker bi jim splavali po vodi profiti, ki jih iztiskajo iz krvi narodov. Prepir pregnan iz sveta — lepšega življenja si nobeno ljudstvo ne želi. Naš Prešeren je človekoljub, vnet za vse dobro.

BLEIWEIS (*strupeno*). Glede dobrote se skriva v zadnji kitici njegove pesmi zelo sumljivo priznanje:

— ki smo zato se zbrat'li,
ker dobro v srcu mislimo.

Kako dobro — to se vidi iz prejšnjih kitic!

KERSNIK. Mislim, da svoboda za Slovence ne bi bila slaba stvar!

KASTELIC. Rekli ste »sumljivo« priznanje. Kaj mislite s tem, gospod doktor?

BLEIWEIS. I, nu — pesem je bila napisana v dneh, ko je policija razgnala tisto tajno politično društvo v Ljubljani.

KASTELIC. In?

BLEIWEIS. Zdi se mi, da »Zdravljica« ni daleč od programa tistega skrivnostnega društva.

KERSNIK (*tehtno*). »Zdravljica« je program za vse Slovence, vse Slovane in vsa ljudstva na zemlji.

BLEIWEIS (*zamahne z roko*). V dneh revolucije sem jo sprejel v »Novice«, zdaj se je ne bi upal več... Kako pa je z vašim zdravjem, gospod profesor Kersnik?

KERSNIK. Hvala! Danes se počutim izvrstno! Gorenjski zrak je balzam za moja pljuča. Razburjenje zadnjih mesecev mi menda res ni koristilo. Dnevi revolucije so mi zrahljali živce.

BLEIWEIS. Komu jih pa niso!

KASTELIC. Vi ste imeli seveda polne roke dela in skrbi. Saj ste ob vsaki priliki nastopali kot voditelj Slovencev. Vi ste rojen politik.

BLEIWEIS (*z narejeno skromnostjo*). O, moji uspehi so uspehi vsega naroda.

KERSNIK. Priznati morate, da nas je revolucija zalotila nepripravljene.

BLEIWEIS. Kdor ima trdno svoj smoter pred očmi, ga noben političen dogodek ne zaloti nepripravljenega.

KERSNIK. Morda je ta ali oni posameznik imel izdelan program. Toda tu je treba strniti ves narod za delo po istem načrtu, sicer si Slovenci nikoli ne priborimo svobode.

BLEIWEIS (*z največjo domišljavostjo*). Ne bojte se, gospod profesor! Dokler jaz držim za krmilo, se slovenska ladja ne bo potopila.

KASTELIC (*pokaže skozi okno*). Glejte, tam prihajajo spet trije berači. Neverjetno, koliko teh siromakov smo že videli danes v Kranju!

KERSNIK (*se ozre*). Tisti na desni strani se mi zdi nekako znan.

KASTELIC. Ali ni to Zupan?

KERSNIK. Jaka Zupan? In tako zanemarjen?

BLEIWEIS. Profesorja dr. Zupana mislite? Ni mogoče! Saj je konfiniran v Celovcu in pod policijskim nadzorstvom.

KASTELIC. In vendar je Zupan. Ušel je pač, kakor že dostikrat. Da, to je Jakon. In oni na drugi strani je potepuh in rokovnjač Pacenk. Tistega v sredi pa ne poznam.

(Pacenk, Zupan in Prešeren pridejo drug za drugim skozi vrata.)

PACENK (*razcapan, bose noge ovite z vrečevino, na hrbtu malho, na palici čez ramo par čevljev, vstopi, ne da bi se odkril, od strani pogleda gospode v sobi, zamahne zaničljivo, se izmuzne zopet ven in sede za vrata v veži*).

ZUPAN (*zelo postaran, v umazani zakrpani obledeli obleki in zaprašenih čevljih*). Dober dan!

KERSNIK. Jakon!! Jakon, ali si res ti?

ZUPAN. Morda sem, morda tudi nisem. Za tebe sem, za kakšnega špiceljna pa nisem.

PREŠEREN (*vstopi z globoko sklonjeno glavo v blatnih škornjih in zanemarjenem plašču, hodi zelo težko, oprt na palico, obraz bled, lasje že sivi, se ustavi, dvigne glavo*).

KERSNIK in KASTELIC (*ga spoznata, planeta*). France!

PREŠEREN (*mirno*). Dober dan! Ali že dolgo čakata name? (*Bleiweisu.*) Dober dan, doktor Bleiweis! Da, da, moje noge so počasne. No, kaj hočemo! Ves svet se dandanes punta, pa so še moje noge odpovedale pokorščino. (*Prisede k mizi v sredino, obrnjen proti gledalcem.*) Semkaj k meni sedi, Jakon! Kje pa je Pacenk ostal? — (*Pogleda proti veži.*) Aha, tam v veži sedi! No, ponižnost je lepa lastnost. Jaz je nisem nikoli imel, pa mi ni žal.

ZUPAN (*prisede na desno k Prešernu, Kersnik in Kastelic se umakneta na levo*).

KERSNIK (*prestrašeno*). Ali ti noge otekajo? Torej — torej — — vodenica!

PREŠEREN. Seveda, otekajo in nesramno me bolijo. Ampak jaz jih že še prisilim, da me nesejo vsak dan do Jalena.

JALENOVKA (*vstopi*).

PREŠEREN. Ali ne, mamka Jalenova?

JALENOVKA. Bog daj, dober dan, gospodje! Jejhata, gospod dohtar, tako smo se navadili na vas, da ne vem, kaj bi počeli, če bi vas ne bilo vsako popoldne k nam.

OTROCI (*pokukajo iz veže*). Dohtar! Fig! Fig!

JALENOVKA. Kar pogledjte to svojat! Že eno uro vas pričakujejo. Kakor ste jih razvadili, tako jih zdaj imate. Alo! Kar izgubite se, svojat nadležna!

PREŠEREN. Pustite jih, mamka! Otroci so meni kakor požirek čiste studenčnice popotnemu v puščavi. Pridi sem, Albinica!

ALBINICA (*se približa vsa v zadregi*). (*Drugi otroci iztegujejo glavice pri vratih*.)

PREŠEREN (*izvleče iz žepa papirnato vrečico, polno fig*). Na, dekletce! Pa razdeli še drugim! (*Ji izroči vrečico*.)

ALBINICA. Hvala! (*Steče ven, kriči*.) Fige! Fige!

JALENOVKA. Polič rebuljice, gospod dohtar?

PREŠEREN. Kar štefan je prinesite za vse, mamka, bo hitreje opravljeno. In onemu bratcu v veži ga dajte bokal in klobaso in kos kruha zraven! Pa tega popotnika, (*Pokaže na Zupana*.) sem povabil na malico. In tu imam še dva prijatelja iz Ljubljane, ki bi jima rad postregel.

JALENOVKA. Že vem, kakor vedno. (*Bleiweisu*.) Vam tudi bokalček, kaj ne, gospod dohtar Bleiweis?

BLEIWEIS. Da.

JALENOVKA. Precej prinesem. O, jejhata! (*Odide*.)

PREŠEREN. Ali je kaj novega v Ljubljani, doktor?

BLEIWEIS. Dosti, pa za moje »Novice« vedno premalo. Saj človek sredi najživahnejših političnih zapletljajev res ne ve, kaj in kako naj piše, da bo vsem prav.

PREŠEREN. Vsem prav? Ni ga takšnega Salomona med nami, da bi sodil vsem prav. (*Temno, grenko*.) Saj se mi zdi, da Slovenci sami ne vemo, kaj bi radi. Ta se ukvarja z avstrijsko slovanskimi sanjami, drugi sili v Frankfurt za Veliko Nemčijo, tretji tajno šepče o Veliki Rusiji, četrti ima vizijo Velike Slavije, peti bi bil že zadovoljen s kraljevino Slovenijo, oni spet sanjari o združitvi vseh južnih Slovanov. Kako naj kaj dosežemo ob takšni razcepljenosti!

BLEIWEIS (*s patosom*). Komur srce gori za narod, bo že našel pravo pot za vse.

PREŠEREN (*vzroji*). Eno figo bo našel! Kdor v politiki vsem v naročje streže, je stremuh in podrepnik!

ZUPAN. Tako je! Podrepna muha pa še nikoli ni prinesla medu v narodovo satovje.

JALENOVKA (*prinese vino na obe mizi*).

BLEIWEIS (*hladno, ošabno*). Morda imate prav, gospodje. (*Vstane*.) Zdaj pa se moram posloviti, voz me že čaka. (*Se togo*

prikloni.) Klanjam se, gospodje! (*Izroči denar Jalenovki.)* Tu za moj zapitek, gospa! Z bogom! (*Odide ošabno vzravnán.)*

JALENOVKA. Ali že greste, gospod dohtar? O, jejhata! Saj vina še pokusili niste! (*Odide za njim.)* (*Tišina.)*

KERSNIK. Preostro si ga prijel, France.

PREŠEREN (*jezno*). Sram me je, da on, ki si domišlja, da je voditelj Slovencev, klečeplazi pred Dunajem. Kaj vse bi bil lahko dosegel v kratkih dneh tako imenovane svobode, če bi bil pravi mož na pravem mestu!

JALENOVKA (*prinese malico in razpostavi krožnike po mizi*).

KASTELIC. Govoriš, kakor da bi bila naša mlada svoboda že na zatonu! (*Seže po kruhu.*)

PREŠEREN (*se ne dotakne jedi, tiho, grenko*). Naša mlada svoboda sploh ni svoboda.

KASTELIC. Kaj pa je? Ali nismo dobili svobode tiska? Ustavo? Parlament? Metternich je padel — kaj še hočeš? (*Se zalaga z jedjo.*)

PREŠEREN. Kaj hočem? Pravičnost hočem za vse ljudi, ker edino le pravičnost bo dala vsemu svetu trajno svobodo.

KERSNIK (*med jedjo, resno zamišljen*). Da, pravičnost...

KASTELIC (*zamahne z roko*). Eh! Pravičnost!

ZUPAN (*med jedjo*). Da, da. Pravičnost! Kadar ta zmaga v človeštvu, ne bo na svetu takihle razcapanih konfinirancev, kot sem jaz... E, kaj sem hotel reči, France. Zdajle sem se spomnil, ko sem o pravičnosti govoril. Župnik Blaznik iz Naklega mi je naročil, naj ti povem, da se bo jutri oglasil pri tebi. Velika pravda se ti obeta za bogato dediščino bogatega župnika.

PREŠEREN (*zamahne z roko*). Poznam tisto zadevo. No, za župnika jutri prav gotovo ne bom doma. Naj gre s svojo pravdo h komur hoče.

ZUPAN. Kaj? Ti ne nameravaš prevzeti te pravde?

PREŠEREN (*odločno*). Ne. (*Prime za čašo, izpije požirek vina.*)

ZUPAN. Mislim, da ti odide prav masten zaslužek.

KASTELIC (*odloži pribor in odrine krožnik*). Jaz bi si stvar še premislil. (*Prime za čašo in pije.*)

PREŠEREN (*posmehljivo*). S takšnim premišljevanjem si jaz nikoli ne belim glave. Ne bom spravljal pravice na žup-

nikovo stran in pulil dediščino iz rok dedičem, ki so mnogo potrebnejši od Blaža Blaznika in njegove bogate župnije. (Jezno.) Nihče me nikoli ne pripravi do tega, da bi zagovarjal krivico, ki jemlje siromaku, da daje bogatinu!

KASTELIC (*premeri Prešernovo zanemarjeno zunanost*). Seveda, — potem ni čudno... ampak povem ti, da takšnih advokatov, kakršen si ti, ni na svetu. (Vstane.) Iti morava, Kersnik! (*Prešernu.*) Ali naj pozdravim Netko Jelovškovo?

PREŠEREN. Pozdravi jo! In tole ji nesi, da kupi otrokoma, kar potrebujeta. (*Vzame mošnjček, strese nekaj srebrnjakov na mizo.*) Veliko ni, pa je domalega vse, kar imam, tako ji povej.

KASTELIC (*pobere denar*). Povem ji.

KERSNIK (*vstane, položi Prešernu roko na ramo*). Zdaj razumem! Zdaj vse razumem, France.

PREŠEREN. Kaj razumeš?

KERSNIK (*obotavlja se, s smehom*). N-no, povedal ti bom, ampak mi ne smeš zameriti. Prejle, ko sva s Kastelcem čakala nate, sva govorila o tem, da si postal, da si... hahaha!

KASTELIC. ...da si gotovo nagrabil že lepe denarce iz svoje velike klientele — hehehe!

KERSNIK. Da, Potem, ko si prišel, pa... sva te zamenjala... zamenjala —

PREŠEREN (*posmehljivo*). No, kar reci: Z beračem sta me zamenjala. (Vstane, resno.) Ni me sram, da sem skoraj berač. Sram bi me bilo, če bi bil, kar vidva mislita, da sem. Vidiš, Janez, strli so morda nekoč mojo srečo, mene samega pa niso in ne bodo strli nikoli! Porinili so predme kos belega kruha, da mi zamašijo usta. Ampak zmotili so se v meni! Moje pesmi bodo govorile rojakom še tedaj, ko mene več ne bo. Govorile bodo, dokler ne pride čas, ko me bo vse ljudstvo razumelo... (Tišina.)

KERSNIK (*se vzdrami iz resne zamišljenosti, prisrčno*). Srečen sem, da si še vedno moj stari France. Da, bil si vselej človek — borec, veliki borec, — to je visoka pesem tvojega življenja... Na svidenje, France! (*Mu prisrčno stiska roko.*)

ZUPAN (*izpije vino, vstane*). Še mene vzemita s seboj, da bom prej v Ljubljani. Z bogom, France!

KASTELIC. Na svidenje, France!

PREŠEREN. Na svidenje!

(Kersnik, Zupan, Kastelic odidejo.)

PREŠEREN *(gleda za njimi, sede, tiho)*. Na svidenje? Ne vem, kako bo s tem svidenjem... *(Si s težkim stokom zakrije obraz.)*

PACENK *(vstopi, s klobukom v roki in s palico, s čevlji preko ramen)*. Dohtar! Hvala za malico in za čevlje in za srajco! Čevlje bom hranil za zimo, ko bo mraz. Kar hudo mi je, ker vem, da boste zaradi srajce imeli še sitnosti z vašo hudo sestro Katro.

PREŠEREN *(grenko)*. Nič se ne bojim sitnosti, kar miren bodi! Čevljev tako nisem mogel več obuti — saj vidiš, kako je z menoj. *(Izlegne nogo predse.)*

PACENK. Ampak srajci ste imeli samo dve!

PREŠEREN. Ti pa nobene! Nič ne skrbi! *(Zamol klo.)* Odslej bom potreboval samo eno srajco. Tudi največji bogatin in mogotec potrebuje tam — samo eno srajco.

Zunanji zastor *(pade)*

KONEC

ORIS OSEB:

PREŠEREN. V 1. dejanju star 24 let, srednje velik, vitek, lasje kostanjevi, do ramen segajoči, gosti, valovito nakodrani, obrvi močne, črne, nos kljukast, ustne lepe, majhne, obleka: ozke svetle hlače, suknja-frac temne barve, črna svilena kravata, vrh visokega ovratnika s štrlečimi konci, v roki drži kastorec (nizek cilindar) in palico z okroglim ročajem. Govori razločno in s poudarkom, glas: bariton. Miren, zamišljen, včasih rezko posmehljiv, sprejemljiv za humor.

V 2. dejanju star 34 let, nekoliko močnejše postave, obleka plesna: rjav ali temnozelen frac, bel telovnik, bledorjave (»drap«) hlače, spodaj pripete, šolni na zaponko, bela čipkasta kravata vrh visokega ovratnika. V rokah bidermajerski šopek (okrogel s čipkasto manšeto), na katerega je s trakom privezan zvit papir. Zelo živčen, odločen.

V 3. dejanju star 35 let, močne postave, rdečega zago-relega obraza, obleka navadna: temen frac, barvast telovnik (ne kričave barve!), črna kravata, visok ovratnik s štrlečimi konci, bela srajca s širokimi, na ramenih nabranimi rokavi in tesnimi zapestniki. Resen, v načelih nepopustljiv, ob lastni nesreči potrpt, ob prijateljevi smrti v najglobljem obupu.

V 4. dejanju star 45 let, debel, lasje še vedno gosti in temni, ne več tako skrbno počesani, obleka: zanemarjena dolga temna suknja, črna kravata vrh nizkega, navzdol obrnjenega ovratnika, hlače temne. Zagrenjen, smeha ne pozna več.

V 5. dejanju zelo postaran, bled, močno osivel, lasje še vedno gosti, noge v blatnih škornjih, ogrnjen je s širokim plaščem s pelerino, težko se opira ob močno palico, v roki ima potlačeno čepico s ščitom. Je že težko bolan, toda v borbi še vedno neuklonjen, dasi mu je pogled neprestano uprt v smrt.

SMOLE. V 1. dejanju star 24 let, lepotec kostanjevih las s temnimi zalizci, zdravega zagorelega obraza, obleka izbrano lepa: ozke svetle hlače, dolga svetlobarvna suknja, v pasu zelo tesna (»redingot«) z visokim ovratnikom, svetlosiv kastorec, palica z okroglim ročajem. Zelo živahen in glasen, navdušen za kulturno delo. V 2. in 3. dejanju predčasno postaran, bolan, bledih lic, nekoliko osivelih las, se opira ob palico, v razburjenju težko diha, pritiska roko na srce. Ujedljiv, vendar še poln volje do dela.

ČOP. 3 leta starejši od Prešerna, srednje velik, temni gladki lasje, visoko čelo, široke ličnice, nad nosom vozal gub, izredno majhne stisnjene ustne. Miren, resen, zamišljen, si včasih pogladi čelo, ker ga skoraj vedno boli glava.

KASTELIC. Iste starosti kakor Čop, vitke postave, košati svetli lasje, koničast, precej dolg nos, majhne zaspane oči, okrog ust zlobne poteze. Oblečen vedno pretirano moderno. Govori mirno, brez poudarka, največkrat zlobno pritaženo. Je neprestano v skrbeh za svojo zunanost.

ZUPAN. V 1. dejanju star 39 let, velik, močan, rdeč, širok obraz, obleka: temna, zanemarjena dolga suknja, vrh nje star (havelok) plašč, duhovniški ovratnik (= dve beli štirioglati krpici, ki padata iznad črnega naprsnika). Je kmečko robat, ujedljiv šaljivec, predrzen čudak.

V 2. dejanju oblečen v svečan črn frak, lasje osiveli, nos rdeč.

V 3. dejanju zanemarjen.

V 5. dejanju starček; obleka civilna, zakrpana in umazana.

CROBATH. V 3. dejanju 3 leta starejši kakor Prešeren, obraz zapit, skrbno oblečen: svetle hlače, živobarven frak, kastorec, palica. Pijan, govori jecljaje. V 4. dejanju zelo bled, jetičen. Prijateljsko skrben.

KERSNIK. Skromno nastopajoč, tih, resen, proti Prešernu očetovsko pokroviteljski, 17 let starejši. V 5. dejanju belolas, jetičen starček.

NETKA. Stara 25 let, majhne čedne postave, cigansko lepega obraza, temnih las, obleka bidermajerska, poletna: do ramen izrezana, v pasu tesna, krilo široko naščeperjeno, okrog ramen tenčičast šal, frizura s prečo po sredi glave in dolgimi kodri ob ušesih, zadaj visoko pripeta kita. Živahna, zelo vročekrvna.

KATRA. Koščena, zadirčna, 46 let stara »tercijalka« z dolgim nosom, obleka do vratu zapeta, s širokim krilom in širokim kuhinjskim predpasnikom, na glavi ima črno ruto.

PACENK. Iste starosti kakor Prešeren, sestradan, raztrgan, zagrenjen, posmehljiv, Prešernu vdan.

GOSPA PRIMČEVA. Še lepa, domišljava, zoprno ošabna, oblečena v bogato plesno obleko.

JULIJA. Stara 18 let, vitka, drobna, obraz navaden, ne posebno lep, oči izbuljene, nos orlovski, usta zelo majhna, napeta v »šobico«, lasje lepi svetli, spleteni v kito, pripeto vrh glave, prepletено z biserno verižico, po vratu veliki kodri, obleka bela, plesna, globoko izrezana, s širokim naščeperjenim krilom, na rokah ima tričetrtinske rokavice, na eni roki s trakom privezано pahljačo. Razvajena, jezična, spogledljiva, vesela.

JOSEF. Domišljav plemiški puhloglavec, obraz širok, navaden, s topim nosom, obleka: večerni frak svetle barve (rdeč ali rumen), bele ozke hlače, bela čipkasta kravata.

PROKURATOR. Silno napihnjen, mogočen star uradnik, bivši avstrijski vohun, grabežljiv bogataš, denunciant brez vesti. Obleka: uniforma visokega avstrijskega uradnika, polna zlatih našivov in resic.

VESEL. Zunanost skromna. Tip pasje ponižnosti starega uradnika.

BLEIWEIS. Star 40 let, obraz grobo klesan, s štrlečimi kostmi, obleka navadna, kastorec, palica. Omejen konservativec, domišljav na svojo veljavo kot politični vodja Slovencev. Glavo drži pretirano pokonci.

TERPINC. Podjeten graščak in veleindustrijalec — zunanost temu primerna. Rejen, preko trebuha zlata verižica, lepo zlikan in polizan. Nosi zalizce, ki se končujejo v brado na licih. Pohlepen. Se boji revolucije, zato napredku sovražen. Približno tri leta starejši od Prešerna.

SCHMIDHAMMER. Zelo star, že v razkroju, govori zviška s podrejenim komisarjem, vedno le na pol okrenjen k njemu, z nosljajočim glasom nadutega birokrata, zaveda se svoje nevarne moči kot predstojnik policije, obleka civilna s črno pelerino in črnim kastorcem.

SICARD. Mož srednjih let, uslužen, ker se boji zamere pri zloglasnem avstrijskem denuńciantu prokuratorju Scheuchenstuelu; obleka-uniforma.

KREMNITZER. Zelo star, zloben uradniški »podrepnik«, obleka civilna s črno pelerino in črnim kastorcem, pri govorjenju pogrkuje.

PODBOJ. Še mlad, zunanost primerna poklicu. Na glavi ima črno čepico, preko rame prtiček.

JALENOVKA. Srednjih let, debela, kričava, polkmečka.

ALBINICA. Osemletno dekletce, v širokem krilcu do kolien, izpod krila gledajo dolge s čipkastimi volanami okrašene bele bidermajerske hlačice.

OTROCI, PIVCI, KMEČKI FANT, — času primerno oblečeni.

DELAVEC. V delovni srajci in temnih hlačah, na glavi čepico, na bosih nogah lesene cokle, bled in suh, drži na rami kramp.

KMET. V kmečki gorenjski obleki (delovno!), drži na rami koso.

ŠTUDENT. V meščanskem fraku in s kastorcem na glavi, drži na rami puško.

PREDLOG ZA SPAJANJE DVOJNIH VLOG

Ker je v drami 20 takih oseb, ki nastopajo vsaka le v enem dejanju, bo gotovo vsak oder delal z dvojnimi vlogami. Zaradi jasnejšega razločevanja značajev in zadostnega časa za premaskiranje, nasvetujem sledeče spajanje vlog:

1. CROBATH — SCHMIDHAMMER (1. — 3. 4)*
2. NETKA — pivec (1. — — 4. —)
3. KATRA — pivec (1. — — 4. —)
4. GOSPA PRIMČEVA — JALENOVKA (— 2. — — 5.)
5. PROKURATOR — kmet (— 2. — — 5.)
6. VESEL — študent (— 2. — — 5.)
7. BLEIWEIS — KREMNIČER (1. — — 4. 5)
8. TERPINC — PODBOJ (1. — — 4. —)
9. SICARD — delavec (— 2. — — 5.)
10. Fant — pivec (1. — — 3. — —)

OPOMBA:

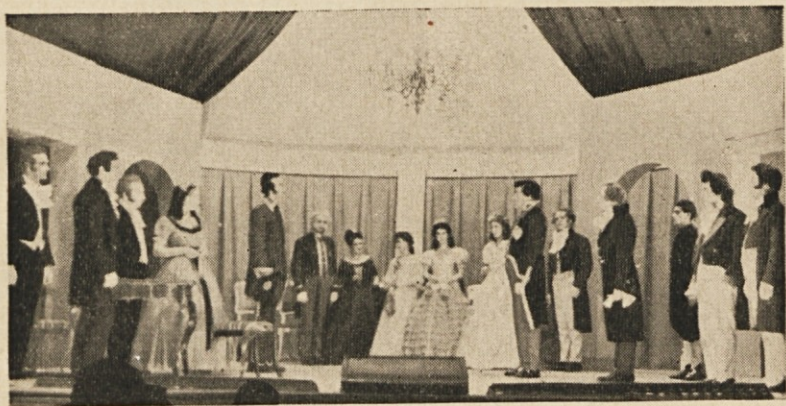
Uvod v vsako dejanje naj se vrši pred svetlim zastorom brez rekvizitov, razen onih, ki jih drže nekateri igralci v rokah. Razsvetljava v primerni barvi naj podčrta snov in označi kraj in dnevni čas prizora.

Mislil si »levo« in »desno« od igralca.

PISATELJICA

* V oklepajih sem določila dejanja, v katerih bi po tem predlogu nastopale osebe z dvojnimi vlogami.

Posnetka s krstne predstave prvotne oblike »Visoke pesmi«
v Šentjakobskem gledališču v Ljubljani dne 7. februarja 1947

KNJIŽNICA LJUDSKIH IGER 7

Uredila Darinka Muser in Boris Misja

Ilka Vaštetova

VISOKA PESEM

Izdala

Ljudska prosveta Slovenije

Tiskala

Blasnikova tiskarna v Ljubljani

v nakladi 1500 izvodov

Cesarjeva soba
VAŠTE I.
Visoka

201207669

COBISS 0

KNJIZNICA M. JARCA
Domeniški oddeljak in poseb